

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра менеджменту, публічного управління та адміністрування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.держ.упр., проф.
_____ Наталія БОНДАРЧУК
« ____ » _____ 2024 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНОМУ
РЕГУЛЮВАННІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА РЕГІОНАЛЬНОМУ
РІВНІ**

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Леонід ШКІДІНА

**Науковий керівник,
д.н. держ. упр., професор**

Віктор СИЧЕНКО

Дніпро – 2024
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу

Кафедра: Менеджменту, публічного управління та адміністрування

Освітньо-професійна програма: «Публічне управління та адміністрування»

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
« ____ » _____ 202_ р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студенту

Шкідіні Леоніду Петровичу

- 1. Тема роботи** «Інструменти запобігання корупції в державному регулюванні земельних відносин на регіональному рівні»,
керівник роботи Сиченко Віктор Володимирович, д.н. держ. упр., професор,
затверджені наказом ректора ДДАЕУ від « __ » _____ 202_ р. № _____.
- 2. Строк подання студентом роботи** – 29.01.2024 року.
- 3. Вихідні дані до роботи** річні звіти, виробничо-фінансові плани, бухгалтерська документація, літературні джерела.
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).** 1. Теоретичні підходи до дослідження корупційних ризиків у сфері земельних відносин 2. Інструменти запобігання корупції у сфері земельних відносин в Україні 3. Напрями зниження корупційних ризиків в управлінні земельними ресурсами на регіональному рівні. Висновки.
- 5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).**
1. Тема, мета, задачі. 2. Теоретичні підходи до дослідження корупційних ризиків у сфері земельних відносин 3. Інструменти запобігання корупції у сфері земельних відносин в Україні 4. Напрями зниження корупційних ризиків в управлінні земельними ресурсами на регіональному рівні. Висновки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, розробка завдання і графіка робіт	Жовтень 2022	
2	Вибір і опрацювання літературних джерел. Теоретичний розділ роботи	Листопад 2022 - Квітень 2023	
3	Аналіз діяльності підприємства та написання аналітичного розділу роботи	Травень-Серпень 2023	
4	Розрахунок та написання проектного розділу	Вересень-Жовтень 2023	
5	Написання висновків та пропозицій	Листопад 2023	
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу до захисту роботи	Грудень 2023	

Здобувач

_____ (підпис)

Леонід ШКІДІНА

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Віктор СИЧЕНКО

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: «Інструменти запобігання корупції в державному регулюванні земельних відносин на регіональному рівні»

Кваліфікаційна робота: 87 с., 91 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері запобігання корупції.

Предмет дослідження – інструменти запобігання корупції в регулюванні земельних відносин на регіональному рівні.

Метою роботи є узагальнення досвіду щодо запровадження інструментів запобігання корупції в регулюванні земельних відносин та визначення напрямів зниження корупційних ризиків у цій сфері на регіональному рівні.

Методи дослідження. Метод аналізу і синтезу дозволив дослідити основні засоби та способи запобігання корупції у сфері земельних відносин, розвиток законодавства у цій сфері; за допомогою методів узагальнення та порівняння досліджено вітчизняний та зарубіжний досвід щодо декларування доходів та моніторингу способу життя публічних службовців в політиці запобігання корупції, а також забезпечення відкритості та публічності діяльності суб'єктів владних повноважень у цій сфері.

У роботі розкрито земельні відносини як об'єкт досліджень проблематики запобігання корупції та розвиток законодавства у цій сфері в Україні: розглянуто зарубіжний та вітчизняний досвід декларування доходів та моніторинг способу життя публічних службовців в політиці запобігання корупції в органах управління земельними ресурсами; розкрито роль відкритості, публічності діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері земельних відносин в Україні; проаналізовано діяльність Головного управління Держгеокадастру Дніпропетровської області щодо запобігання корупції. Особливу увагу приділено розгляду електронних послуг в земельній сфері як напряму запобігання корупції.

Теоретичні й практичні висновки можуть бути використані в практичній діяльності органів публічної влади, які виконують функції управління земельними ресурсами на регіональному та місцевому рівнях.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

конфлікт інтересів, антикорупційна експертиза, запобігання корупції, земельні ресурси, земельні відносини, суб'єкти владних повноважень, децентралізація влади, публічне управління.

KEY WORDS

conflict of interests, anti-corruption expertise, prevention of corruption, land resources, land relations, subjects of power, decentralization of power, public administration.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН	8
1.1. Земельні відносини як об'єкт досліджень проблематики запобігання корупції	8
1.2. Розвиток законодавства у сфері запобігання корупції у сфері земельних відносин в Україні	18
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2 ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	28
2.1. Механізми антикорупційної політики в державному управлінні земельними ресурсами: зарубіжний досвід для вітчизняної практики	28
2.2. Забезпечення відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері земельних відносин в Україні	37
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.	47
3.1. Діяльність Головного управління Держгеокадастру Дніпропетровської області	47
3.2. Розвиток електронних послуг в земельній сфері як чинник зниження корупційних ризиків	59
Висновки до розділу 3	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Забезпечення ефективності публічного управління значною мірою обумовлено рівнем відповідальності суб'єктів владних повноважень. Особливе місце щодо цього займає питання зниження рівня зловживання владними повноваженнями у сфері земельних відносин, яка є однією з найбільш корумпованих сфер державного управління в Україні [39].

Подальший розвиток публічного управління в Україні, успіхи управлінських реформ та зростання довіри громадян до органів влади передбачають проведення кардинальних змін в здійсненні антикорупційної політики. До переліку основних напрямів реалізації цієї політики належить: створення ефективних механізмів запобігання конфлікту інтересів; виявлення корупційних ризиків та забезпечення своєчасного усунення умов та причин їх виникнення; запобігання порушенням етичних стандартів поведінки та організація контролю за дотриманням правил щодо доброчесності, об'єктивності, неупередженості, компетентності та ефективності діяльності публічних службовців [68].

Перед Україною стоїть завдання зберегти здобутки впроваджених реформ та активізувати процес боротьби з корупцією в сферах, що залишаються корумпованими [82]. В державі завершується формування системи спеціальних антикорупційних інституцій. Основними такими структурами в Україні є Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Національне агентство із запобігання корупції (НАЗК), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). 1 березня 2018 р. в першому читанні було ухвалено законопроект про створення Антикорупційного суду, в цілому закон було прийнято у червні 2018 р. [82].

Досвід останніх десятиліть засвідчив, що найбільші зловживання у сфері земельних відносин пов'язані з питаннями погодження проектної документації, реєстрації земельних ділянок та права на них. До переліку основних факторів, що сприяють корупції у земельних відносинах, експерти відносять передусім,

складність існуючих управлінських процедур та наявність невиправдано повноважень у органів управління [54]. Визначення дієвих кроків щодо подолання зловживань у сфері земельних відносин передбачає необхідність перегляду та запровадження сучасних підходів до здійснення управлінських процедур, зменшення рівня дискреційних повноважень органів публічної влади у цій сфері.

Дослідженням проблематики корупції у сфері земельних відносин займалися такі вітчизняні вчені, як О. Шкуропат, С. Біленко, Н. Бондарчук, А. Кошиль, А. Мартин, А. Михайлик, О. Проніна та ін. Поряд із тим, розвиток законодавства у цій сфері, зростаючі суспільні вимоги до забезпечення зниження корупційних ризиків у сфері земельних відносин визначають актуальність теми магістерської роботи.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері запобігання корупції.

Предмет дослідження – інструменти запобігання корупції в регулюванні земельних відносин на регіональному рівні.

Мета дослідження полягає у узагальненні досвіду щодо запровадження інструментів запобігання корупції в регулюванні земельних відносин та визначення напрямів зниження корупційних ризиків у цій сфері на регіональному рівні.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі **завдання**:

- визначити підходи до дослідження проблем запобігання корупції у сфері земельних відносин;
- проаналізувати розвиток законодавства у сфері запобігання корупції у сфері земельних відносин в Україні;
- розкрити зарубіжний досвід запровадження механізмів антикорупційної політики в державному управлінні земельними ресурсами;
- узагальнити засоби забезпечення відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері земельних відносин в Україні;
- визначити напрями зниження корупційних ризиків в управлінні земельними ресурсами на регіональному рівні.

Методи дослідження. Використано наступні методи наукового пізнання: метод аналізу і синтезу дозволив дослідити основні засоби та способи запобігання корупції у сфері земельних відносин, розвиток законодавства у цій сфері; за допомогою методів узагальнення та порівняння досліджено вітчизняний та зарубіжний досвід щодо декларування доходів та моніторингу способу життя публічних службовців в політиці запобігання корупції, а також забезпечення відкритості та публічності діяльності суб'єктів владних повноважень у цій сфері. У роботі застосовано системний підхід, який дозволив виконати всі завдання дослідження та визначити напрями зниження корупційних ризиків в управлінні земельними ресурсами на регіональному рівні.

Інформаційною базою дослідження є закони України, інші нормативно-правові акти, зокрема документи Дніпропетровської обласної державної адміністрації, а також аналітичні, статистичні матеріали, наукові публікації за темою магістерської роботи тощо.

Наукова новизна дослідження полягає в такому: визначено підходи до дослідження проблем запобігання корупції у сфері земельних відносин; узагальнено засоби забезпечення відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері земельних відносин в Україні; визначено напрями зниження корупційних ризиків в управлінні земельними ресурсами на регіональному рівні.

Апробація. Матеріали роботи оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції. (The 5th International scientific and practical conference «Modern research in science and education» (January 11-13, 2024) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2024)

Результати цього дослідження можуть бути використані в роботі суб'єктів владних повноважень у сфері управління земельними ресурсами на регіональному рівні.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

1.1. Земельні відносини як об'єкт досліджень проблематики запобігання корупції

У наукових публікаціях вітчизняних дослідників відзначається факт перебування сфери земельних відносин в стадії пасивного реформування, що відбувається в умовах кризи в економічній, політичній, соціальній сферах життя. Складність ситуації підсилюється й відсутністю єдності поглядів науковців, практиків, політичних діячів на шляхи та засоби земельної реформи в Україні. Це спричиняє повною мірою позначається на процесі формування та реалізації державної політики у цій сфері. За висновком О. В. Шкуропата «Відсутність комплексного підходу до вирішення проблемних питань земельної реформи, пов'язана з тим, що держава майже не впливає на спосіб використання та охорону земель, які знаходяться в державній, колективній і приватній власності» [90].

Дослідження зазначають, що в Україні корупція в земельній сфері плавно переходить від однієї суспільно-історичної формації до іншої. Але в сучасних умовах корупція в цій сфері набула особливо гіпертрофованих форм, та систематичного характеру, стала соціальним інститутом, елементом існуючої державної машини, яка підмінює цивілізовані економічні та адміністративно-адміністративні відносини і витісняє 50% економіка країни в тінь [87].

Пріоритетне завдання земельної реформи зазначено в Єдиній комплексній стратегії розвитку сільського господарства та села в Україні на період 2020-х років, Середньо строковому плані першочергових заходів уряду до 2025 року. Головною метою земельної реформи є створення повноцінного ринку землі сільськогосподарського призначення, удосконалення ринку оренди землі, забезпечення відкритої та прозорої оренди земель державної та

комунальної власності, вдосконалення кадастрової та реєстраційної системи [44].

В. Васильєв виділяє кілька етапів земельної реформи в Україні. І етап (1991-1993 рр.) – роздержавлення землі та безоплатна передача її у власність колгоспів, а також землі – у приватну власність громадян України для ведення особистого підсобного господарства [13]. Другий етап (1994 - 1999 рр.) визначається указами Президента України про активізацію земельної реформи та землеустрою, яка була проведена до 1 лютого 1998 р. Регулювання питань організації та здійснення державного контролю в у сфері використання та охорони земель було відображено в Указі Президента України, затвердженому в 1995-му році. Положення «Про Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України». У третій період, який розпочався у 2000 році, розпочалася земельна реформа, яка охоплювала питання державного контролю за використанням та охороною земель, що передбачало: підвищення ефективності державного управління земельними ресурсами; удосконалення організації контролю за використанням та охороною земель; удосконалення нормативно-правової та методичної бази розвитку земельних відносин. В 2001-му році прийнято новий Земельний кодекс України, в якому вперше визначено види контролю за використанням та охороною земель, а саме: державний, самоврядний і громадський; визначено коло суб'єктів, які здійснюють нагляд за використанням та охороною земель; визначено повноваження органів виконавчої влади у сфері контролю за охороною та використанням земель [7; 9; 74].

Водночас науковці зазначають і підтверджують, що земельна реформа в Україні не отримала логічного завершення та суспільного визнання, що вона проводилась здебільшого за кошти населення країни, юридичних осіб та Світового банку. За 25 років інституційної та законодавчої підтримки лише 48% вдалося реалізувати заходи за основними напрямками цієї реформи. Більшість цілей земельної реформи залишилися нереалізованими, наприклад, щодо фінансування було виконано лише 15% необхідних заходів [87].

М. Болдуєв зазначає, що перехід до ефективної системи регулювання земельних відносин необхідно здійснювати на основі створення чотирьох взаємопов'язаних підсистем: підсистеми нормативно-правового забезпечення; підсистема економічного регулювання земельних відносин, що включає економічні методи, пов'язані з правовою базою; підсистема інституційного забезпечення регулювання земельних відносин та розвитку ринку землі, до складу якої входять державні та регіональні органи, уповноважені відповідно до законодавства з певними функціями щодо здійснення операцій із землею; підсистема організаційної підтримки та адміністративних процедур, пов'язаних із законодавчими та інституційними структурами [4].

За висновком Г. Шарого та В. Тимошевського, організаційний аспект розвитку земельних відносин включає комплекс засобів землеустрою та інструментів структури управління. За результатами досліджень цих авторів, удосконалення земельних інститутів та формування ринку землі має базуватися на: справедливості землекористування; оцінка землі; заохочення та санкції; припинення безоплатної приватизації; передача земельної ділянки в опіку; боротьба з корупцією та тіньовим землекористуванням; децентралізація земельних відносин; прозорість земельних рішень; впровадження системи контролю за відмерлою спадщиною та нічийною землею; одна спадщина; вдосконалення охоронно-меліоративної системи; ліквідація категорії постійного користування; поліпшення системи обігу ґрунту; закон про розвиток територій та органічне землеробство; розвиток ринку землі; обов'язковість ведення державного земельного кадастру та державного реєстру земельних ділянок; контроль стану та охорона земель [87].

Виконання завдань магістерської роботи передбачає розкриття ключових понять про предмет дослідження. Отже, основними поняттями, які потребують визначення, є «державне управління сферою земельних відносин» та державне регулювання сфери земельних відносин. Серед існуючих визначень зупинимося на розгляді державного управління у сфері земельних відносин як «систематичної, цілеспрямованої, планово-координаційної та контрольної

діяльності державних органів щодо формування та реалізації державної політики у сфері земельних відносин України». Відповідно до цього під державним регулюванням сфери земельних відносин розуміється «цілеспрямована спрямованість управлінської діяльності на регулювання, систематизацію, регламентацію процесів володіння, користування і розпорядження землею суб'єктів земельних відносин, забезпечення законності, охорони їх прав та інтересів, формують ефективний механізм функціонування земельних відносин в Україні, що забезпечує виконання ним свого соціального призначення» [3]. Одним із запропонованих у наукових працях визначень «сфери земельних відносин» є визначення цього поняття як «упорядкованої сукупності органів держави та місцевого самоврядування, організацій, установ і громадян, які здійснюють діяльність із забезпечення реалізації їхні інтереси та права щодо володіння, користування та розпорядження землею шляхом встановлення економічних, екологічних, соціальних, правових процесів взаємодії, управлінських процесів» [3].

Подальші дослідження потребують уточнення поняття «корупція» та корупційні види. У науковій літературі існують різні трактування цього явища, зупинимося на законодавчому трактуванні. Так, Законом України «Про запобігання корупції» 1700-VII корупція – використання особою службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей для одержання неправомірної вигоди або для прийняття такої вигоди чи для прийняття пропозиції такої вигоди для себе чи для інших осіб, або таким чином обіцянка/пропозиція або надання неправомірної вигоди особі чи на її прохання іншій фізичній чи юридичній особі з метою спонукання такої особи до неправомірного використання наданих їй службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей [59]. Експерти виділяють три функціональні типи корупції: політична корупція, корупція на вищому рівні та побутова (звичайна) корупція. Політична корупція – це маніпулювання політичними рішеннями, правилами, процедурами та діяльністю інституцій у сфері розподілу ресурсів і фінансування політиками, які зловживають своїми повноваженнями для

збереження та збільшення своєї влади, статусу та багатства та отримання приватних вигод. Корупція на вищому рівні включає дії, вчинені високопосадовцями з метою отримання власної вигоди за рахунок суспільства шляхом спотворення державної політики та механізмів дій держави на національному рівні. Побутова корупція розглядається як щоденне зловживання посадовими особами середнього та нижчого рівнів у процесі взаємовідносин з громадянами при вирішенні їх особистих проблем [82].

У сучасних вітчизняних і зарубіжних працях корупція розглядається як поняття, що має не тільки юридично-кримінологічне, а й громадсько-соціальне та економічно-політичне значення. Основними підходами до аналізу корупції сьогодні є соціологічний, правовий, публічно-адміністративний, політичний, економічний [35]. Зокрема, теорія державного управління визначає корупцію «як підсистему соціального регулювання, яка виникає внаслідок неефективності функціонування державної влади та її апарату, і виникає як реакція на спотворення та проблеми в функціонування цієї системи» [35].

Цікавим є функціональний підхід до вивчення корупції. За його словами, враховуючи те, що кожне соціальне явище, навіть негативне, має свої функції в суспільстві, корупція завжди базується лише на недоліках системи управління. Відповідно, робимо висновок, що побутова корупція сприяє реалізації прав громадян, усуває створені бюрократичні перешкоди, дію соціально необумовлених правових норм. Проте, за висновками деяких вітчизняних науковців, прискорення позитивних змін у суспільстві, викликане корупцією, за рахунок «прискорення» реалізації прав одних супроводжується порушенням прав інших і нехтуванням не тільки правових, а й багатовікових етичних принципів справедливості та рівності громадян перед законом, тому важко погодитися з твердженням про «корисні функції» цього суспільного явища [35].

Доведено, що чесність та об'єктивність аналізу корупції може бути забезпечена на основі міждисциплінарного підходу [35].

Згідно праці [1; 2]. однією з основних причин поширення корупції в Україні є ціннісний вакуум, який утворився в українському суспільстві.

Основними причинами корупції в органах державного управління у сфері регулювання земельних відносин є: неузгодженість законодавчої бази; непрозорість, бюрократична, складна, тривала процедура отримання дозволів (отримання необхідних погоджень та висновків на проект землеустрою, технічна документація займає 1-3 років); непрозорість інформації про надання дозволів, їх нерегулярність; менталітет населення; постійні зміни влади на місцевому рівні; низький рівень ділової культури [90].

Особливістю корупції у сфері земельних відносин є те, що це явище є розгалуженим, багатоплановим, багатофункціональним, оскільки охоплює й інші види корупції: корупцію у сфері надання послуг, в органах місцевого самоврядування, в органах виконавчої влади, у сфері надання адміністративних послуг, в органах юстиції, внутрішніх справ, депутатської діяльності тощо. Корупцією у сфері земельних відносин охоплена велика кількість державних органів, до повноважень яких входить розпорядження земельними ресурсами [90]. Ці проблеми посилюються такою характерною ознакою корупції, як те, що «ступінь латентності корупційних злочинів становить від 90% до 99%» [38].

Крім того, науковці, які досліджують причини корупції в органах державного управління, окремо виділяють причини, характерні для різних форм цього управління, зокрема йдеться про органи місцевого самоврядування. Так, до їх списку входять:

- економічні причини – використання державних коштів (нецільове) в особистих інтересах та непрозорість багатьох економічних процесів; невідповідність заробітної плати життєвим потребам, коли посадові особи органів місцевого самоврядування намагаються поповнити свої статки з інших джерел;

- політичні причини, пов'язані з повноваженнями посадових осіб місцевого самоврядування, неефективністю громадських структур, закритістю системи управління;

- соціально-психологічні причини, низька активність громадськості, егоїзм працівників, професійна та моральна деформація поведінки окремих керівників, що виявляється у поблажливому ставленні до фактів корупції;

- правові причини – недоопрацьованість законодавства антикорупційного та наявність прогалин законодавчих, які дозволяють посадовим особам органів місцевого самоврядування «обходити» закон;

- організаційно-управлінські причини, неналежна регламентація діяльності чиновників, відсутність механізмів недопущення до влади людей із низьким рівнем політичної культури, морально-етичних якостей тощо. [25, 38].

Дослідження корупційних ризиків у місцевому самоврядуванні дозволяють виділити наступні напрямки наукових досліджень. Таким чином, дотримуючись висновку Т. Кравченко, можна виділити такі аспекти наукових досліджень:

- згідно з методичними рекомендаціями - злочинні діяння, які охоплюються терміном «корупція», переважно службова помилка, службово-господарська, службові правопорушення;

- за суб'єктами - голова (міський, селищний, сільський); депутати представницьких органів муніципальних утворень, посадові особи місцевого самоврядування [37];

- за сферою дії - в самих органах місцевого самоврядування (внутрішня корупція); розташованими на території муніципального утворення, у відносинах з іншими суб'єктами;

Дослідники виокремлюють конкретні напрями діяльності щодо зменшення корупційних ризиків, які будуть ефективними для органів місцевого самоврядування: підвищення посадових окладів посадових осіб органів місцевого самоврядування; забезпечення відкритості та прозорості функціонування органів місцевого самоврядування; усунення умов для безконтрольного та свавільного прийняття рішень посадовими особами органів місцевого самоврядування шляхом інформування громадян про проведену роботу; зміцнення авторитету органів місцевого самоврядування серед жителів

шляхом їх взаємодії з громадськістю; розробка антикорупційних програм на місцевому рівні та створення системи контролю за їх дотриманням; запровадження позитивної практики антикорупційної оцінки нормативно-правових актів органів та посадових осіб органів місцевого самоврядування [25].

Причини корупції, на думку А. Проніна визначає неефективність діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері земельних відносин. Автор говорить, що система цих органів не пристосована для задоволення законних інтересів осіб шляхом оперативного надання якісних адміністративних послуг [72]. У продовження цієї думки наголошується, що «слабке управління земельними ресурсами зазвичай характеризується низьким рівнем прозорості, підзвітності.

Окремо необхідно звернути увагу на відзначення актуальності забезпечення ефективної роботи органів виконавчої влади щодо здійснення нагляду за дотриманням земельного законодавства, використанням і охороною земель розглядається як умова подолання негативних явищ, пов'язаних із корупцією [5, с. 166].

До необхідних кроків покращення становища науковці відносять потребу більш дієвого владно-управлінського впливу держави на земельні відносини, передусім, на основі подолання безсистемності й недосконалості нормативно-правової бази та зниження рівня професійності управління [90]. Зазначене є сприятливим середовищем для корупції у сфері земельних відносин, яка спирається на свавілля службовців. Корупція як «больова точка» українського суспільства, є деформованою формою існування державницько-чиновницького апарату [90]. Узагальнення визначень цього поняття дозволяє розглядати її як процес, що роз'єднає, руйнує суспільство, державу, органи управління [90].

Серед основних засобів зниження рівня корупції у цій сфері дослідники розглядають державне управління мотивацією праці державного службовця в земельній сфері на усіх рівнях. Мова йде про соціальну, фінансову,

організаційну, управлінську, моральну складові мотивації державного службовця до виконання його обов'язків [24].

Пропонуючи шляхи забезпечення ефективності боротьби з корупцією, дослідники вказують на те, що «неможливо нейтралізувати корупційні відносини лише державними чи ринковими методами, а також на те, що «ефективний контроль над корупцією неможливо забезпечити лише вдосконаленням законодавчої база» [38]. Має сенс і необхідно вдосконалювати кадрово-організаційні, техніко-аналітичні, адміністративно-економічні механізми боротьби з корупцією. Зокрема, щодо техніко-аналітичних механізмів – це переважно використання новітніх технологій у запобіганні формам корупції, моніторингу та виявленні форм корупції, організації перешкод реалізації корупційних інструментів. Щодо адміністративно-економічних механізмів – це відстеження джерел фінансування, які перебувають у тіньовому обороті, посилення регламентації процесу відкриття рахунків суб'єктів господарювання в банках, зменшення кількості раптових перевірок суб'єктів господарювання контролюючими органами, запровадження адміністративні штрафів за недотримання антикорупційного законодавства [38].

Рекомендації щодо боротьби з корупцією у земельній сфері спрямовані насамперед на вдосконалення адміністративних процедур регулювання земельних відносин на основі відкритості, прозорості та чіткості визначених правил: завершення інвентаризації земель, визначення меж адміністративно-територіальних утворень; запровадження прозорого механізму продажу земельних ділянок на аукціонах; завершення проектування автоматизованої системи земельного кадастру та створення електронного земельного кадастру; виділення органам місцевого самоврядування коштів на розроблення проектів встановлення меж, режиму районів і санітарно-захисних зон та передачу їх на місцевість. Крім того, першочерговими заходами є контроль та моніторинг ситуації у цій сфері: посилення контролю за законністю відведення земель та сплати земельного податку та орендної плати; дієвих заходів, вжитих органами

державної виконавчої служби щодо примусового стягнення штрафів за рішеннями органів земельних ресурсів та звільнення конфіскованих земель і знесення самовільно зведених будівель за рішеннями органів юстиції; здійснення екологічного моніторингу та контролю за ефективністю використання земельних ресурсів. Напрямок дій, який поєднує все вище зазначене, – це робота над формуванням у суспільстві яскраво негативного та неприйняттого ставлення до явища корупції [90].

Отже, аналіз наукових робіт з проблем корупції у сфері земельних відносин підтверджує висновок про те, що корупційні явища в цій сфері значною мірою зумовлені неефективною системою державного управління, невідповідним реагуванням цієї системи на сучасні вимоги до публічного управління, здатного ефективно регулювати державно-суспільні відносини, забезпечити реалізацію прав і свобод людини і громадянина. Крім того, процес децентралізації влади актуалізує потреби дослідження політики запобігання корупції в діяльності органів місцевого самоврядування. Це знаходить своє підтвердження в зростаючій кількості наукових публікацій, в яких визначаються правові, організаційні, кадрові, економічні механізми протидії корупційним ризикам в процесі вирішення питань місцевого значення. Особливу увагу дослідники приділяють процедурам громадського нагляду, моніторингу, експертизи у цій сфері.

Науковці та експерти зауважують на актуальності удосконалення системи надання якісних адміністративних послуг із земельних питань, забезпечення максимальної відкритості органів публічної влади, які беруть участь в прийнятті рішень з питань використання та охорони земельних ресурсів. Дослідження дозволяє зазначити про необхідність поглиблення підходів до забезпечення системного підходу в проведенні політики запобігання корупції, яка має спиратися на дієві кадрові, організаційні, техніко-аналітичні, адміністративні, економічні механізми протидії цьому явищу.

Спільним для більшості публікацій за цим напрямком досліджень є відзначення того, що відкритість і прозорість публічного управління забезпечує

взаємозв'язок з громадянами. Функціонування органів публічного управління на засадах прозорості їх діяльності, відкритість інформації про рішення, які приймаються, громадський контроль за діяльністю суб'єктів владних повноважень є необхідними умовами запобігання корупційним ризикам в сфері земельних відносин.

1.2. Розвиток законодавства у сфері запобігання корупції у сфері земельних відносин в Україні

Особливої уваги держави потребує земля як об'єкт суспільних інтересів і громадян. У статті 14 Конституції України міститься норма про те, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [34]. Це положення міститься також у статті 1 Земельного кодексу України [28]. Це положення є конституційною гарантією зміцнення законності у сфері земельних відносин в Україні [5]. Земельний кодекс передбачає державну гарантію права власності на землю та містить положення про те, що «використання права власності на землю не може завдавати шкоди правам і свободам громадян, суспільним інтересам, погіршувати екологічну обстановку та природні властивості землі» [28].

Ключовим поняттям, яке містить Земельний кодекс, є поняття «земельні відносини», які визначаються як суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження землею. Суб'єктами земельних відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. Об'єктами земельних відносин є земля на території України, земля та права на неї, у тому числі земельні частки [28]. Відповідно, питання корупції у цій сфері стосується питання порушення антикорупційного законодавства щодо володіння, користування та розпорядження землею.

Крім Конституції України, Земельним кодексом України прийнято велику кількість законодавчих актів, що стосуються різних аспектів земельних відносин, до їх переліку входять Закони України «Про захист персональних

даних», «Про землеустрій», «Про Державний земельний кадастр», Про оцінку земель», «Про топографо-геодезичну та картографічну діяльність» тощо.

Окрім таких елементів, як прозорість державної політики, розвиток ефективного діалогу щодо пріоритетів державної політики, усунення економічних умов для корупції та інституційної бази, антикорупційне законодавство є однією зі складових боротьби з корупцією. антикорупційна система. Стратегічною метою цієї боротьби є створення нульової соціальної толерантності до корупції на всіх рівнях [82].

Антикорупційне законодавство України базується на відповідних міжнародних антикорупційних конвенціях та інших міжнародно-правових документах, що містять міжнародно визнані визначення. Так, за останні десять років в Україні ратифіковано:

- «Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. (Закон № 252-V)
- Додатковий протокол до цієї конвенції від 15 травня 2003 р. (Закон № 253-V)
- Цивільну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р. (Закон № 2476-IV);
- Конвенцію ООН проти корупції від 11 грудня 2003 р. (Закон № 251-V);
- Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (Закон № 2698-VI);
- Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. (Закон № 1433-IV);
- Конвенцію Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18 вересня 2014 р. (Закон № 1752-VIII)» [82]. Ці та інші документи, що визначають міжнародні антикорупційні стандарти, враховані в численних законодавчих актах, що регулюють питання у цій сфері.

Складові антикорупційного законодавства в Україні

Питання, які регулюються антикорупційним законодавством	Перелік нормативно-правових актів
Законодавчі акти загального характеру та щодо відповідальності за корупційні правопорушення і правопорушення, пов'язані з корупцією	«Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки»; «Про запобігання корупції»; «Про очищення влади»; окремі положення Кримінального, Кримінального процесуального, Цивільного, Цивільного процесуального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кодексу адміністративного судочинства України та ін.;
Законодавчі акти з питань діяльності спеціалізованих органів по боротьбі з корупцією	«Про Національне антикорупційне бюро України»; «Про прокуратуру»; «Про Національну поліцію»; «Про Державне бюро розслідувань»; «Про Службу безпеки України»; «Про оперативно-розшукову діяльність»; «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та ін.;
Законодавчі акти з питань етичних правил, антикорупційних обмежень і заборон для окремих посадових осіб і щодо запобігання політичній корупції	«Про державну службу»; «Про судоустрій і статус суддів»; «Про політичні партії в Україні»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні»; «Про вибори Президента України»; «Про вибори народних депутатів України»; окремі положення Кодексу законів про працю України тощо;
Законодавчі акти з питань запобігання корупції в економіці і спорті	«Про публічні закупівлі»; «Про захист економічної конкуренції»; окремі положення Господарського і Господарського процесуального кодексів України; «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» та ін.;
Законодавчі акти з питань доступу до інформації	окремі положення Цивільного, Господарського, Бюджетного і Земельного кодексів України; закони «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»; «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»; «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»; «Про дорожній рух»; «Про Державний земельний кадастр»; «Про телебачення і радіомовлення»; «Про відкритість використання публічних коштів»; «Про інформацію»; «Про доступ до публічної інформації»; тощо [82, с. 19 – 20].

Як бачимо, земельне питання найбільше відображено в документах, спрямованих на забезпечення доступу до інформації. В основному це торкнулося положень Земельного кодексу України та законів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державний земельний кадастр».

Окрім того, що за останні роки було створено розгалужене антикорупційне законодавство, експерти відзначають низький рівень реалізації заходів із запобігання корупції. Так, наприклад, із 200 антикорупційних заходів, визначених Загальнодержавною програмою реалізації Антикорупційної стратегії, було реалізовано лише близько 35% [82]. Експерти також відзначають необхідність ухвалення інших законодавчих актів, зокрема щодо прозорості у сфері розподілу бюджетних видатків та використання природних ресурсів, адміністративних процедур, перевірки доброчесності, лобіювання, захисту викривачів, створення інституту бізнес-омбудсмена і т.д. [82].

Одним із головних стратегічних завдань у боротьбі з корупцією є створення чесної та професійної державної служби. Основний зміст діяльності у цьому плані має бути спрямований на вирішення проблеми конфлікту інтересів, прозорості доходів і витрат державних службовців одночасно з реформуванням системи державних службовців [60]. Документом, що визначає принципи етичної поведінки державних службовців, є «Загальні правила етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування», затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби від 2016 р. [62]. Тому особливу увагу слід приділити питанню створення ефективної системи моніторингу достовірності даних у деклараціях про майно, доходи, витрати та придбання державними службовцями фінансового характеру.

До основних недоліків системи контролю останніх років експерти відносять роботу децентралізованої системи збору, зберігання, оприлюднення та перевірки таких звернень. Крім того, експерти відзначають такий важливий недолік, як те, що подання завідомо недостовірних даних у декларації не тягне

за собою кримінальної відповідальності, що призводить до приховування доходів і майна державних службовців. Відповідно, раніше стратегія передбачала ухвалення закону про здійснення перевірки доброчесності посадових осіб із положеннями про правила та порядок здійснення цієї перевірки, гарантії законності та контролю та наслідки її проведення. [60].

Важливим питанням, яке потребує додаткового регулювання, є створення інституційної інфраструктури для забезпечення дотримання етичних стандартів поведінки працівників (ці завдання частково виконують уповноважені відділи з питань виявлення та запобігання корупції та кадровий сектор, що не відповідає міжнародним стандартам) Доречним є також визначення державного органу, відповідального за моніторинг впровадження етичних стандартів поведінки державних службовців та розвиток відповідної державної поведінки. Необхідним кроком на шляху до створення чесної державної служби має стати реформа системи винагороди державних службовців, яка базуватиметься на суттєвому підвищенні рівня оплати праці, скасуванні чи суттєвому обмеженні премій, які виплачуються на посадах. розсуд керівництва, скасування невинуватих пільг і пільг [60].

За змістом усі заходи боротьби з корупцією можна умовно поділити на дві групи: виявлення корупційних діянь та покарання винних; усунення умов для виникнення корупції [82].

Одним із основних стратегічних документів, які визначають завдання України на шляху подолання корупції, є проект Закону України «Про стратегію боротьби з корупцією на період 2020 років». Результати реалізації стратегії включають:

- удосконалення правового регулювання запобігання, виявлення та боротьби з корупцією, виявлення та усунення причин та умов, що сприяють її проявам, формування в суспільстві нетерпимого ставлення до корупції в усіх сферах суспільного життя та у приватному секторі;

- підвищення рівня прозорості функціонування представницьких органів, зміцнення фінансової дисципліни політичних партій, дотримання

встановленого порядку прийняття внесків від фізичних та юридичних осіб, запровадження електронної системи звітності політичних партій;

- здійснення необхідних антикорупційних заходів в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, забезпечення прозорості їх діяльності та суттєве зниження рівня їх корумпованості;

- боротьба з корупцією в процесі приватизації та управління державними ресурсами;

- усунення корупційних передумов для бізнесу, створення сприятливого середовища для відмови від корупції;

- завершення реформи судоустрою та органів кримінальної юстиції в Україні, забезпечення добросовісної поведінки прокурорів, суттєве зниження рівня корупції в діяльності органів прокуратури та усунення корупційних ризиків у судовій системі.

- посилення системи виявлення та розслідування корупційних злочинів та злочинів, пов'язаних з корупцією, конфіскації майна, що є об'єктом злочину чи доходом від нього, повернення конфіскованої майнової вигоди, одержаної злочинним шляхом, з-за кордону, забезпечення невідворотності притягнення винних до суд. корупційні злочини;

- створення в суспільстві атмосфери нетерпимого ставлення до корупції, формування позитивного ставлення населення до викривачів та систематичне залучення державою активної частини населення, громадських об'єднань та представників економіки до боротьби з корупцією. заходів [84]. Аналіз цього документа дозволяє зробити висновок, що основними завданнями запобігання корупції у сфері земельних відносин є: забезпечення прозорості діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; боротьба з корупцією в процесі приватизації та управління державними ресурсами; створення атмосфери нетерпимого ставлення до корупційних явищ у суспільстві.

На думку зарубіжних науковців, ефективні антикорупційні заходи у сфері державного управління земельними відносинами мають включати такі

складові: міцну законодавчу базу захисту прав власності; чітке визначення прав землекористувачів; відповідність закону; відкриті земельні аукціони; стандартизовані процедури операцій із землею та процедури контролю; запровадження антикорупційного офісу; запровадження планів використання площ; моніторинг незаконних операцій із землею; запровадження структури оплати послуг, що запобігає хабарництву; вільний доступ до інформації; комп'ютеризація даних земельного кадастру; створення спеціалізованих судів для розгляду справ про права на землю. Водночас вони наголошують, що запобігання та боротьба з корупцією у сфері земельних відносин має бути частиною комплексної державної політики доброчесності та порядності [30].

Серед основних пропозицій щодо вдосконалення антикорупційного законодавства у сфері земельних відносин, які обґрунтували вітчизняні науковці, є прохання доповнити Закон України «Про запобігання корупції» нормами, які б регулювали боротьбу з корупцією в органах місцевого самоврядування. -державні органи. Цей закон пропонується доповнити розділом «Запобігання корупції в органах місцевого самоврядування». Адже з метою забезпечення умов надання публічних послуг на належному рівні органи місцевого самоврядування можуть продавати, купувати, резервувати землю, здавати її в оренду, використовувати як заставу, передавати як внески до статутного капіталу акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, кооперативів, фінансово-кредитних установ та інших підприємств і організацій. Тому запровадження цього розділу має бути спрямоване на визначення механізму запобігання та протидії корупції, правил, стандартів і процедур з урахуванням особливостей організації та діяльності місцевого самоврядування в Україні [38].

Складність законодавчого регулювання земельних відносин в Україні полягає, в тому числі, в розпорошеності цих норм у сотнях нормативно-правових актів, а крім того, звичним явищем для проектів законів стало дублювання правового регулювання земельних відносин. нові законодавчі акти у цій сфері [41].

Ключовим поняттям Земельного кодексу України є «державний земельний кадастр». Державний земельний кадастр є єдиною державною геоінформаційною системою інформації про землі, розташовані в межах України, їх цільове призначення, обмеження у використанні, а також даних про кількісні та якісні характеристики земель, їх оцінку та розподіл землі між власниками та користувачами [28]. Він є основою для ведення кадастрів інших природних ресурсів.

Державний земельний кадастр: забезпечує державні органи та органи місцевого самоврядування, зацікавлені підприємства, установи та організації та громадян необхідними даними для регулювання земельних відносин, раціонального використання та охорони земель, визначення розміру плати за землю та вартості землі, у складі природних ресурсів контроль за використанням та охороною земель, економічне та екологічне обґрунтування бізнес-планів та проектів землеустрою [28].

Завданнями ведення цього кадастру є: забезпечення повноти даних про всі земельні ділянки; використання єдиної системи просторових координат та системи ідентифікації земельних ділянок; впровадження єдиної системи земельно-кадастрової інформації та її достовірність [28].

Отже, державний земельний кадастр є ключовим елементом у системі регулювання земельних відносин і водночас у системі антикорупційного законодавства у цій сфері.

У 2011 році прийнято окремий закон «Про державний земельний кадастр» (№ 3613-VI), яким передбачено, що він запроваджується з метою інформаційного забезпечення фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування:

- здійснення землеустрою;
- оцінка землі;
- регулювання земельних відносин;
- управління земельними ресурсами;
- організація ефективного використання та охорони земель;

- створення та ведення містобудівного кадастру, кадастрів інших природних активів;

- розрахункові платежі за землю [58]. До переліку його основних принципів входить принцип відкритості та доступності відомостей державного земельного кадастру, законності їх отримання, поширення та зберігання.

У липні 2015 року було прийнято закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення прозорості у відносинах власності з метою запобігання корупції» [57], який відкрив доступ до реєстрів речових прав та земельного кадастру. У результаті за підсумками відкриття державних реєстрів було визнано найуспішнішою реформою, оскільки розширило можливості для боротьби з корупцією [82].

Відповідно до завдань, які покладаються на Державний земельний кадастр, особливого значення набуває повнота та цілісність земельно-кадастрової інформації, створення єдиної системи нормативно-правових актів у сфері державного земельного кадастру, введення обґрунтованих технічних, економічних та правових вимог до комплексу стандартів і норм у сфері земельних відносин та землекористування, раціонального використання земельних ресурсів [32].

До критичних зауважень окремих положень цього закону науковці відносять те, що в ньому не було враховано думок експертів щодо застосування нової сучасної реєстраційної моделі (кращий досвід інших держав), в якій разом поєднується реєстрація земельних ділянок і прав на них, а також будівель і споруд, що знаходяться на цих земельних ділянках. Український варіант закріплення відокремленої, роздільної реєстрації, за висновком дослідників, відкидає нашу державу на 150 років назад. За таким підходом реєструвати права на землю мають Міністерство юстиції України та його реєстраційні органи, реєструвати земельні ділянки – Держземагенство і його управління на місцях, реєстрація будівель на цих земельних ділянках – органи БТІ (бюро технічної інвентаризації). Тим самим, зазначають дослідники, потенційному власнику земельної ділянки на якій знаходиться будинок доведеться обійти всі

три установи щоб зареєструвати своє нерухоме майно [90].

Дослідники підкреслюють, що інформаційні бази даних Державного земельного кадастру, містобудівного кадастру та Державного реєстру речових прав мають повністю корелювати між собою. Це зумовлює необхідність розроблення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо змісту[32]. Прийняття Закону України «Про адміністративне судочинство» можна віднести до можливостей розвитку вітчизняного законодавства в напрямку забезпечення відкритості, доступності інформації про діяльність державних органів, якості публічних послуг для громадян, у т.ч. ті, що стосуються сфери земельних відносин. Цим законом передбачається регулювати відносини органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та інших суб'єктів, уповноважених законом на виконання службових повноважень, з фізичними та юридичними особами щодо ведення їх справ у дусі демократичного та правової держави, визнаної Конституцією України, і з метою забезпечення справедливості і законності, а також обов'язку держави забезпечувати і охороняти права і свободи людини і громадянина [55].

Висновки до розділу 1

1. Регулювання процесуального аспекту взаємовідносин між особою та органом влади дозволить усунути свавілля державних службовців, які повинні керуватися чітко визначеним порядком. Водночас законодавче закріплення порядку діяльності державних органів є основою для побудови системи контролю за цією діяльністю.

2. Основну увагу в подальшому вдосконаленні законодавства у сфері земельних відносин необхідно зосередити на: забезпеченні повноти інформації в електронних системах у цій сфері, особливо щодо історії змін; в них містить повну інформацію про землі державної та комунальної власності, їх функціональне призначення; спрощення процесу реєстрації земельної ділянки; розширення переліку електронних послуг у цій сфері.

РОЗДІЛ 2

ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

2.1. Механізми антикорупційної політики в органах управління земельними ресурсами: зарубіжний досвід для вітчизняної практики

Особливе значення для розгляду антикорупційної політики у сфері земельних відносин має розгляд зарубіжного досвіду. Врахування сучасних підходів до формування та реалізації політики запобігання корупції є запорукою успішності вітчизняної практики у цій сфері.

Дослідження підтверджує, що в мінімізації корупційних ризиків в державному управлінні земельними відносинами в країнах ЄС важливу роль відіграє система земельного кадастру. В практиці європейських країн поняття «кадастр» розглядається не тільки як детальний фізичний опис землі і всього що на ній знаходиться, а й як реєстрація цієї ділянки із зазначенням власника в офіційному органі виконавчої влади. При цьому, в кадастрі може прямо не вказуватися вартість землі чи володінь – це опосередковано робить детальний опис власності. Нові електронні бази даних, що стосуються землі і її власників, полегшують і прискорюють укладання угод, а також отримання іпотечного кредиту [89].

Кадастр дозволяє здійснювати геокодування ідентифікаторів нерухомої власності, що покращує можливості уряду та суспільства, в цілому, користуватися просторовими даними. Важливим є те, що здатність кадастру надати суспільству повноцінний доступ до просторових даних, є настільки ж або навіть і більш важливою функцією ніж його функція, що стосуються земельного ринку. У цьому зв'язку застосовується навіть таке поняття як «просторово спроможний» уряд, який більш пристосований до забезпечення сталого розвитку, що на сучасному етапі все більшою мірою відноситься до головної мети держави [89].

Аналіз досвіду країн ЄС дозволяє дослідникам зазначити, що для більшості з них кадастр є основою системи управління земельними ресурсами. Оскільки саме кадастр забезпечує просторову цілісність та унікальну ідентифікацію земельних ділянок на підтримку гарантій сталого і безпечного землеволодіння та ефективного державного управління земельними відносинами. Відповідно функції з надання суспільству повноцінного доступу до просторових даних є основними, а часто – єдиними функціями кадастру та загалом системи управління земельними ресурсами [89].

Розгляд практики різних країн у сфері управління земельними ресурсами свідчить, що загальним правилом управління є загальна чесність службовців. До переліку основних умов досягнення чесності належить забезпечення прозорості реєстрації прав на землю. Наприклад, в Норвегії основним щодо забезпечення прозорості є реєстр прав, який відкритий для будь-якої особи, а трансакції із землею проголошуватися публічно на зібранні «тінгу» для того, аби отримати правовий захист від зазіхань третіх осіб [89].

У Фінляндії важлива роль в моделі вироблення та здійснення аграрної політики відводиться сільськогосподарським кооперативам. Субсидії та інші виплати на підтримку сільського господарства виплачуються саме через сільськогосподарські кооперативи. Відповідно, завдяки участі державної, професійної та виробничої складових у визначенні аграрної політики в країні склалася чітка та прозора система управління сільським господарством. На державному рівні діє Міністерство сільського та лісового господарства, яке формує основні напрями господарської діяльності в галузі. На професійному рівні та виробничому рівнях відбувається детальне опрацювання проблем аграрного виробництва, яке здійснюється в процесі переговорів і угод уряду з представниками товариств виробників (професійний рівень) та сільськогосподарських кооперативів (виробничий рівень). Ця співпраця дозволяє виробити оптимальні умови для ефективної діяльності фермерів та обмежити адміністративне втручання держави в сільськогосподарське виробництво [89].

Загалом досвід Фінляндії становить значний інтерес для України. Адже Фінляндія належить до найменш корумпованих країн у світі. До основних факторів, що дозволили Фінляндії досягти низького рівня корупції відносять наступне:

- державна гарантія захисту осіб, які сприяли компетентним органам у боротьбі з корупцією;
- ефективна організація адміністративної системи;
- відповідна система внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю посадових осіб;
- гідний рівень оплати праці державних службовців, «соціальний пакет» (пенсія, вихідна допомога), розмір якого визначається стажем роботи;
- морально-психологічне ставлення суспільства та ради працівників до запобігання корупції [75]. Усе це повною мірою відноситься і до регулювання земельних відносин.
- розвинені інститути громадського суспільства;
- відкритість прийняття рішень працівниками;
- зменшення державного втручання в економіку;
- політична, фінансова, кадрова незалежність судової влади;
- незалежні ЗМІ;

Основними правилами, які визначають етичний і моральний зміст діяльності державних службовців у Фінляндії, є «Цінності в повсякденній роботі – Публічна етика», документ, виданий Міністерством фінансів [47].

Особливістю антикорупційної політики Фінляндії є те, що в цій країні ніколи не приймалися закони про корупцію або про створення спеціальних органів для її контролю. Єдиними документами, які закріплюють державну політику щодо запобігання корупції, є Державна програма боротьби зі злочинністю у сфері економіки (1996 р.), програма «Національна стратегія протидії тіньовій економіці та злочинності у сфері економіки на 2016-2020 рр.». Такий підхід ґрунтується на підході трактування корупції як частини кримінального діяння, яке має регулюватися правовими нормами щодо

боротьби з хабарництвом на всіх рівнях законодавства. Відповідно, основний принцип антикорупційної політики у Фінляндії полягає в тому, що корупція не є ізольованим явищем, вона не потребує спеціальних законів, спеціальних органів, окремої стратегії чи плану дій. Таким чином, ця політика є інтегрованою в загальну політику країни, оскільки корупція у світі розглядається як частина злочинності та як частина неправильного управління, «поганої» політики [47].

Основами організаційно-правової моделі запобігання корупції у Фінляндії є такі принципи: верховенство права; запобігання конфлікту інтересів прийняття рішень більш ніж однією посадовою особою; простота та прозорість адміністративної та судової систем; громадський контроль за діяльністю державних службовців; інноваційність електронної демократії; простота та доступність судового розгляду справ про порушення прав і свобод громадян [47].

Крім того, у Фінляндії діє офіційна антикорупційна мережа, яка діє під егідою Міністерства юстиції та об'єднує як національні та місцеві урядові органи, так і приватний сектор, дослідницькі та неурядові організації. Цілями цієї мережі є: сприяння антикорупційній діяльності та реалізації відповідних ініціатив; посилення усвідомлення суспільством небезпеки корупції та формування антикорупційної політики в державному, муніципальному та приватному секторах; виконання зобов'язань за міжнародними антикорупційними угодами (Конвенція ООН проти корупції, Конвенція Організації економічного співробітництва та розвитку, Конвенція Ради Європи), зобов'язань міжнародних організацій (Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Група Держави проти корупції (GRECO)); сприяння вивченню та дослідженню корупції [47].

Цікавою є і шведська система державного управління земельними відносинами. Основними функціями цієї системи є: кадастрові обміри, база даних, законодавство. Таким чином, кадастрові зйомки формують повноцінну нерухомість, яка має всі необхідні властивості. Вони оптимізують розподіл

ділянок і запобігають дробленню землі, підтверджують, що зацікавлена сторона має стабільне джерело інвестицій на майбутнє, забезпечують використання землі найбільш ефективним способом, відповідно до чинної земельної політики. При цьому поділ нерухомого майна здійснюється паралельно та одночасно з вирішенням проблеми землекористування.

Кадастровий процес характеризується тим, що землевпорядник є відповідальним за весь процес в цілому, і часто сам виконує усі види діяльності. Цей процес є зрозумілим для зацікавленої сторони та виключає потребу у залученні додаткових експертів (юристів) та інших консультантів.

Стосовно бази даних необхідно відзначити, що інформація в ній є актуальною, повною і добре використовується суспільством. База даних сприяє кращому функціонуванню ринкової економіки.

Нове чітке законодавство щодо кадастру було запроваджено протягом останніх 30 років, воно передбачає, зокрема, нові функції та більшу відповідальність кадастрового землевпорядника, активну роль в цьому відігравав і відіграє національний кадастр [89].

Особливе місце та роль в системі державного управління земельними відносинами у Швеції належить кадастровому землевпоряднику. Унікальність його функції полягає у тому, що він уповноважений ухвалювати правові, технічні та економічні рішення. Так, рішення землевпорядника є рішеннями суду першої інстанції. Відповідно всі кадастрові землевпорядники є службовцями муніципалітету або держави. Він зобов'язаний сам детально досліджувати всі обставини справи. Під час зустрічей з усіма зацікавленими сторонами (заявник, сусіди тощо), він має мотивувати сторони брати активну участь у процесі, аби забезпечити формування та реалізацію рішення, яке найкращим чином задовольнить усіх. Тим самим, одна організація і одна особа є відповідальною за весь процес в цілому, в тому числі за реєстрацію у Реєстрі нерухомості. Це робить кадастровий процес зрозумілим для зацікавленої сторони та виключає потребу у залученні додаткових експертів (юристів) та інших консультантів [89].

Важливо зазначити, що на ринку землі у Швеції встановлюється переважне право на купівлю землі органів місцевого самоврядування, насамперед, з метою розвитку житлового будівництва [89].

Потребує вивчення й досвід Німеччини. В країні законодавчо закріплено трирівневу систему планування використання та охорони земель: загальнодержавну, федеральну і муніципальну. Кожна із 16 федеральних земель має широкі повноваження щодо створення власних систем планування і регулювання землекористування. Однак всі зобов'язані розробляти генеральну земельну програму і генеральний план розвитку землекористування власних територій, положення яких обов'язкові для муніципалітетів [89]. Землі більше 1 га підлягають продажу лише з дозволу місцевих органів влади, для цього розроблено спеціальну дозвільну процедуру, що передбачає обґрунтування необхідності мати землю потенційним покупцем, а також надання свідоцтва про його професійну підготовку [89].

Отже, досвід країн ЄС підтверджує, що побудова ефективної моделі державного управління у цій сфері відіграє важливу роль у зниженні корупційних ризиків у сфері земельних відносин. Якщо звернутися до досвіду окремих країн щодо створення організаційно-правового механізму запобігання корупції, то можна виділити такі характерні риси, як: велика увага до відбору та призначення осіб, які вирішують земельні питання; побудова системи контролю за їх функціонуванням; обертання; особливу увагу навчанню, підвищенню кваліфікації працівників, які здійснюють повноваження у цій сфері; чіткість процедур прийняття адміністративних рішень тощо.

Для Нідерландів особлива роль у боротьбі з корупцією відводиться культурі як формі взаємодії між людьми в суспільстві. Основним принципом голландської національної антикорупційної політики («політики національної доброчесності») є «сприяння чесності», що включає питання репутації, чесності, почуття власної гідності, професійної честі та професійної компетентності [88]. Утверджуючи цінності такого життя, коли «втрата доброї репутації, особистої гідності, чесного імені гірша за втрату роботи, грошей чи

майна... Чесність і незаплямована репутація є безумовною соціальною цінністю і обов'язкова якість громадянина, який перебуває на службі у суспільства, відіграє важливу роль в антикорупційній політиці» [88]. З моральної точки зору державний службовець, викритий в отриманні хабаря, вважається ворогом держави. До кінця життя він отримує заборону обіймати посади в державних органах, втрачає всі соціальні пільги, які надає державна служба, наприклад, пенсійне та соціальне обслуговування.

У Великій Британії антикорупційна політика базується на високих стандартах громадянської поведінки, соціальному контролю за державними службовцями. До основних законів, що регулюють відносини в цій сфері, відносяться закони про хабарництво в публічних організаціях (1889 р.), про попередження корупції (1906 і 1916 рр.), про «Продаж посад» (1809 р. в редакції Закону «Про кримінальне право» 1967 р.) [88].

Норми, що регулюють норми поведінки, передбачають обов'язок державних службовців після виходу на пенсію чи звільнення не мати права обіймати посади в приватній компанії протягом двох років без дозволу свого відомства [88].

Водночас, поряд із досягненнями, є й загрозові моменти в країнах ЄС, які необхідно враховувати й у вітчизняній практиці. Такі загрози включають той факт, що традиційні інструменти регулювання ринкового руху землі в багатьох випадках не змогли забезпечити декларований в ЄС пріоритет суспільних інтересів і рівних можливостей. Сучасна система земельних відносин сприяє конфіскації сільськогосподарських земель у найбільш маргіналізованих сільських регіонах Європи. Ми бачимо це в Болгарії, Румунії, Угорщині, Польщі тощо. Посилення концентрації аграрного землекористування загрожує основам європейської аграрної системи, європейським моделям сімейного господарювання, залученню молоді до фермерства, що сьогодні є предметом значного громадського та політичного занепокоєння. Щоб цього не сталося, пропонується відмовитися від суто технічних та ринкових підходів, які спричинили суттєві перекоси на ринку землі (висока концентрація

сільськогосподарських угідь, деградація території, падіння сільськогосподарського виробництва та зникнення малих фермерських господарств, активізація процесу привласнення землі тощо). Регулювання земельних відносин на сучасному етапі зосереджено на чотирьох сферах: внутрішній ринок, сільське господарство, охорона навколишнього середовища та територіальна єдність). На думку експертів, це має створити основу для забезпечення комплексного, комплексного розвитку територій на основі реалізації права людини на землю, сприятиме виробленню прогресивної стратегії управління земельними ресурсами [6].

Досвід країн ЄС свідчить про посилення регуляторного впливу держави на ринок землі шляхом створення відповідного нормативно-правового поля, використання економічних важелів впливу держави на суб'єктів господарювання. Особливо важливою є регулююча роль держави в організації функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення. Відповідно, дослідники звертають увагу на те, що найважливішим для України в зарубіжному досвіді реалізації антикорупційної політики є орієнтація європейської практики на посилення регуляторного впливу держави на аграрне виробництво та ринок землі. Це забезпечується створенням відповідної нормативно-правової бази, використанням економічних механізмів впливу держави на суб'єктів господарювання та ефективною організацією системи земельного кадастру [88].

Слід також зазначити, що для України важливим є врахування таких превентивних антикорупційних заходів, як: мотивація державних службовців заробітною платою; кодекси поведінки; антикорупційне навчання державних службовців; прозорість інформації; антикорупційний огляд; чесність і бездоганна репутація в очах громадськості. До організаційних заходів належать: фінансовий контроль; розвиток системи моніторингу зон корупційного ризику; наймання найяскравіших і найталановитіших за відповідною системою критеріїв; відкритість, прозорість, постійна публічність, доступність інформації про корупціонерів та корупційні злочини тощо. Для

покарання винних необхідно скасувати депутатську недоторканність, заборонити подальше працевлаштування корупціонерів та скасувати їм соціальні та пенсійні виплати [88].

Слід зазначити, що використання міжнародного досвіду в Україні є особливо важливим у контексті двох аспектів: подальшого формування ефективних антикорупційних органів; частину антикорупційних функцій боротьби з корупцією передати органам місцевого самоврядування та безпосередньо громадам. Це дасть змогу підвищити ефективність припинення та запобігання корупційним злочинам та прискорити обмін інформацією про ці злочини між органами [8].

На думку експертів, децентралізація управління спровокувала проблему корупції в місцевому самоврядуванні в усій Східній Європі. Тому боротьбу з корупцією слід починати на місцевому рівні, як це роблять у Болгарії, Польщі, Сербії тощо. Органи місцевого самоврядування швидше реагують на волевиявлення громадян, ніж національний та регіональний рівні. Мешканці можуть оцінити роботу місцевого самоврядування за якістю послуг, які вони отримують. Для місцевого самоврядування важливо створити функціонально пов'язану систему, в якій підтримується високий рівень зв'язку, чесності та гордості на всіх рівнях державної влади, приватних установ (компаній) та інститутів громадянського суспільства [37]. З метою запобігання корупції органам місцевого самоврядування пропонуються такі заходи: удосконалення законодавчої бази щодо відкритості органів місцевого самоврядування, усунення умов для безконтрольного та свавільного прийняття рішень; розвиток практики антикорупційної оцінки нормативно-правових актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування; залучення мешканців через інститути громадянського суспільства до моніторингу їх діяльності; запровадження в органах місцевого самоврядування посади антикорупціонера [37].

Дослідження підтверджує висновок про те, що успіх антикорупційної політики зумовлений адекватним врахуванням історичних особливостей

розвитку країни, національних традицій і культури. Необхідно розуміти залежність успіху в подоланні корупційних загроз від утвердження в суспільстві морально-етичних норм, консолідації суспільства навколо спільних цінностей, мети розвитку країни. На цьому шляху необхідно досягти професіоналізму, доброчесності державних службовців, активності громадянського суспільства, незалежності ЗМІ, справедливості дій і рішень системи правосуддя та правоохоронної системи.

2.2. Забезпечення відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері земельних відносин в Україні

Доступ до більшості державних реєстрів та інших даних, що збираються та зберігаються різними державними органами, тривалий час був практично монополізований чиновниками. Так, наприкінці 2013 року для загального користування були відкриті лише окремі реєстри, наприклад Єдиний державний реєстр юридичних осіб та ФОП. Отримання великої кількості інформації, в тому числі з реєстрів, вимагало звернень до державних установ, а дані більшості реєстрів залишалися закритими для громадськості. Така ситуація створила сприятливі умови для корупції на різних рівнях державного управління. Не потребує доведення твердження про те, що закритість даних є шляхом до корупції, а непрозорість є умовою зростання зловживань з боку чиновників [82]. Враховуючи вищезазначене, в Україні одним із основних пріоритетних напрямків запобігання корупції є забезпечення відкритого доступу до суспільно необхідної інформації. Це стало стимулом для законодавчого врегулювання питань доступу до відповідних даних, створення порталу відкритих даних, відкритого доступу до багатьох державних реєстрів [82]. Доступ до інформації, що становить суспільний інтерес, визнається «необхідним інструментом для проведення журналістських розслідувань, які стимулюють громадянську активність у сфері боротьби з корупцією» [60].

Подальше врегулювання питань відкритості та прозорості вимагає продовження змін у цьому напрямку.

Підвищення прозорості прийняття рішень та забезпечення доступу до інформації також має бути досягнуто шляхом впровадження в Україні стандартів відкритих даних. Стандарти відкритих даних – це визначення переліку наборів даних, придатних для подальшої автоматизованої обробки, в тому числі щодо суспільно важливої інформації та її розкриття органами влади. До суспільно важливої інформації належать дані про державні закупівлі, заяви осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відомості з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Єдиного реєстру об'єктів державної власності. Забезпечення прозорості має забезпечити належне функціонування єдиного державного веб-порталу відкритих даних [16]. У процесі децентралізації влади розширюється перелік даних, які повинні оприлюднювати органи місцевого самоврядування. Це підтверджується переліком збірників даних, оприлюднених державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування.

Загалом, поширення відкритих даних є одним із основних інструментів боротьби з корупцією в сучасному світі. З 2015 році уряди країн G20 узгодили антикорупційні принципи відкритих даних (G20 Anti-Corruption Open Data Principles). Суть цих принципів полягає в тому, що важлива інформація має бути публічною для припинення корупції [82].

Основними кроками законодавчого врегулювання питання доступу до суспільно необхідної інформації є:

- визначення обов'язку розпорядників публічної інформації оприлюднювати та регулярно оновлювати її на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах «Про доступ до публічної інформації» [56];

- врегулювання положень про бази даних, що публікуються у формі відкритих даних, визначення переліку даних, що публікуються у формі

відкритих даних, зокрема понад 300 пріоритетних баз даних, у тому числі багато реєстрів, що перебувають у веденні органів державної влади центральних та місцевих органів влади (Постанова КМУ «Про затвердження Положення про набори даних, що оприлюднюються у формі відкритих даних»)[65];

- забезпечення відкриття доступу до реєстрів речових прав та земельного кадастру (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення прозорості відносин власності з метою запобігання корупції», [57]. відкриття державних реєстрів визнано найуспішнішим кроком у боротьбі з корупцією [82].

Так, до переліку наборів даних, які підлягають оприлюдненню у форматі відкритих даних, Держгеокадастром віднесено наступне:

– «Реєстр апаратури супутникових радіонавігаційних систем геодезичного призначення коду 9015 за товарною номенклатурою зовнішньоекономічної діяльності, що застосовується під час проведення топографо-геодезичних, картографічних, аерофотознімальних, проектних, дослідницьких робіт і вишукувань та кадастрових зйомок, крім апаратури зазначеного типу Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки;

– Державний реєстр сертифікованих інженерів-землевпорядників;

– Державний реєстр сертифікованих інженерів-геодезистів;

– Довідник показників нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь в Україні;

– Довідник показників нормативної грошової оцінки земель населених пунктів;

– Державний реєстр оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок;

– Переліки документації із землеустрою, що включені до Державного фонду документації із землеустрою;

- Інформація про розпорядження землями сільськогосподарського призначення державної власності;
- Публічна кадастрова карта України;
- Перелік матеріалів Державного картографо-геодезичного фонду;
- Державний реєстр географічних назв» [65].

До основних кроків інституційного забезпечення організації діяльності, пов'язаної з поширення відкритих даних. Державне агентство електронного управління України відповідає за реалізацію державної політики у сфері інформатизації, електронного управління, створення та використання національних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства [13].

У квітні 2014 року розпочав роботу Єдиний державний веб-портал відкритих даних (<http://data.gov.ua/>), який створений за мотивами подібних інтернет-ресурсів інших країн, наприклад, порталу data.gov, створеного у 2009 році в США. Дані Єдиного державного веб-порталу відкритих даних поділено на 15 категорій: економіка, земля, будівництво, держава, екологія, молодь і спорт, освіта та культура, охорона здоров'я, податки, сільське господарство, соціальний захист, стандарт, транспорт, фінанси, справедливість. Так, якщо у грудні 2016 року кількість наборів даних становила лише 8,5 тис., то зараз на порталі розміщено понад 35 тис. наборів даних від близько 2 тис. розпорядників інформації [33; 22; 83]. Серед цих понад 35 тис. масивів даних питання про землю займає лише 2,8% [33]. Найбільше переглядів відкритих даних у сфері земельних відносин отримав Державний реєстр уповноважених інженерів із землеустрою – 8 тис. переглядів; Довідник показників нормативної грошової оцінки земель населених пунктів – 6 тис. переглядів [33]. Відповідно, важливою гарантією зменшення корупційних ризиків при оцінці майна (в тому числі землі) має бути повне оприлюднення всієї оціночної документації, що використовується при відчуженні державного та комунального майна [40].

На Єдиному державному онлайн-порталі відкритих даних у категорії «земля» основними операторами відкритих даних є Державна служба геодезії,

картографії та кадастру України та Міністерство юстиції України. Вищезазначений сервіс є розпорядником трьох наборів даних: Довідник показників нормативної грошової оцінки земель населених пунктів; Державний реєстр оцінювачів з професійної грошової оцінки земель; Відомості про організаційну структуру інформаційного менеджера [21]. Міністерство юстиції України керує двома наборами даних: Єдиним державним реєстром нормативно-правових актів; Реєстр адміністративно-територіального устрою [20]. Як бачимо, інформація лише з 5 наборів даних у земельному розділі розміщена безпосередньо на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних. У Положенні про колекції даних, які публічно оприлюднюються у формі відкритих даних у рамках державного геокадастру, визначено одинадцять різних наборів даних [65]. Очевидно, що деякі з перелічених типів даних можна знайти на сайті Нацгеокадастру, але публікація повного переліку відкритих даних залишається актуальною. Крім того, також важливо забезпечити повноту цієї інформації та легкий доступ до неї.

Прикладом необхідності покращення своєчасності, доступності та повноти інформації можуть бути ілюстрації даних, опублікованих у розділі «Статистика» на сайті Держгеокадастру. Так, щодо даних про земельний фонд України можна знайти лише дані щодо земельного фонду станом на 1 січня 2016 року [29].

Експерти стверджують, що поширення відкритих даних та розробка інструментів для їх аналізу мають залишатися серед пріоритетів у боротьбі з корупцією на найближчі роки. Відкриття даних сприяє економічному зростанню України. Так, відкриті дані принесли українській економіці 700 мільйонів доларів США і за умови збереження рівня розвитку цієї сфери до 2025 року цей показник може зрости до 1,4 млрд дол. США (0,92% ВВП) [82; 33].

Отже, дослідження підтверджує важливість ефективності роботи Держгеокадастру, оскільки більшість земельних питань вирішує саме ця структура, в тому числі пов'язаних із ринком землі. Відповідно до звіту Держгеокадастру, основними завданнями цієї структури були:

- впровадження електронних сервісів;

- дієвий контроль за використанням земель;
- подолання факторів корупції;
- прозорість управління землею;
- підготовка інфраструктури для функціонування ринку землі та вдосконалення кадастру;
- проектування та розвиток національної інфраструктури геопросторових даних [73]. Як бачимо, перший пріоритет повністю залежить від усіх наступних завдань, адже подолання факторів корупції неможливе без прозорості управління землею, без електронних сервісів, національної інфраструктури геопросторових даних, контролю та інфраструктури, удосконалення кадастру для функціонування ринку землі.

У цьому напрямку за цей період виконано:

- затверджено нову методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, удосконалено створення витягу з технічної документації про його нормативну грошову оцінку. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України затверджено Порядок нормативної грошової оцінки земель населених пунктів [67];
- продовжено практику розширення переліку осіб, які вносять та передають дані з кадастру, що підвищує прозорість. За цей період підключено 368 нотаріусів та понад 257 інших користувачів (органи місцевого самоврядування, ЦНАПи). Також надано доступ представникам Генпрокуратури;
- запроваджено екстериторіальність погодження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, що має позитивно вплинути на неупередженість працівників у оформленні документів, необґрунтоване зволікання з оформленням документів;
- запроваджено дві нові електронні послуги – видачу витягу з державного земельного кадастру про земельну ділянку (надано 135 тис. витягів) та замовлення витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку

(замовлено 27,6 тис. витягів). Відбулося тестування проекту онлайн реєстрації землі та впровадження послуги на всій території України;

- за допомогою електронних сервісів є можливість замовити витяг про нормативну грошову оцінку земельної ділянки; виписку про земельну ділянку; отримати дані про власників і користувачів землі; подати заяву про реєстрацію земельної ділянки та затвердження проекту землеустрою; отримати диплом сертифікованого інженера-землевпорядника; відомості про осіб, які переглядали відомості про речові права на землю та фактичні дані про речові права на земельні ділянки;

- у рамках створення та розвитку національної інфраструктури геопросторових даних в рамках українсько-японського пілотного проекту підготовлено національний профіль стандартів географічної інформації (стандарти ISO), проект закону «Про національну інфраструктуру»; Розроблено геопросторові дані» [73].

Особливе значення для забезпечення сучасного рівня управління земельними відносинами має побудова Національної інфраструктури геопросторових даних (НІГД). Як зазначено в проекті закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних»: інфраструктура «призначена для забезпечення ефективного прийняття управлінських рішень органами державної влади та місцевого самоврядування, задоволення потреб суспільства в усіх видах географічної інформації», інтеграція в глобальну та європейську інфраструктуру геопросторових даних» [69].

За висновком науковців, ця інфраструктура вважається одним із найефективніших способів задоволення потреб суспільства в усіх видах географічної інформації, підвищення ефективності використання геопросторових даних і геоінформаційних технологій у системах підтримки управлінських рішень, органи державної влади, органи місцевого самоврядування в економічній, соціальній, екологічній, оборонній та науковій сферах.

При цьому слід спиратися на практику розвитку в європейських країнах, де встановлено обов'язок кожного органу, який розпоряджається геопросторовими даними, публікувати їх у загальноприйнятих форматах, які забезпечують максимально можливу доступність та взаємодію цих даних. Ні про який централізований збір не йдеться, ані про комерціалізацію цих даних комерційними «керуючими компаніями» [40].

Аналіз показує, що крім здобутків, є ще деякі недоліки, які необхідно усунути. Перш за все, йдеться про відкритість, прозорість, доступність інформації. Крім того, необхідне своєчасне оновлення інформації, її повнота і достовірність. Наприклад, відкриваючи сторінку Держгеокадастру за напрямком діяльності «кадастр та реєстрація» ми бачимо дані лише застарілі данні [12].

Отже, дослідження підтверджує важливість удосконалення діяльності із забезпечення відкритості та доступності інформації із земельних питань, приділяючи особливе місце Нацгеокадастру, який управляє значним обсягом інформації у цій сфері. Питання отримання інформації завжди були актуальними, але в останні десятиліття вони набули особливого значення у зв'язку з глобалізацією інформаційних мереж, що потребує регламентації процесу доступу до цієї інформації, її поширення та обмеження використання. Публічність державного управління виявляється через відкритість і прозорість діяльності його суб'єктів, забезпечує їх взаємозв'язок і зв'язок із суспільством, громадянами [72].

Результатами роботи із забезпечення відкритості та прозорості заходів у сфері земельних відносин в Україні є підготовка статистичного видання «Моніторинг земельних відносин в Україні» в рамках проекту «Підтримка реформ у сільське господарство та земельні відносини в Україні». Моніторинг є інноваційним інструментом комплексного аналізу стану та розвитку земельних відносин та підтримки прийняття обґрунтованих економічних і політичних рішень у цій сфері [44]. Важливість моніторингу підтверджується тим, що до його запровадження в Україні не було загальнодоступної детальної інформації,

яка б систематизувала всі звітні дані про земельні відносини, що надходять від місцевої влади до різних відомств [44]. Відсутність такої систематизованої інформації у сфері земельних відносин значно ускладнювала процес прийняття управлінських рішень в органах державного управління та прийняття рішень у приватному секторі. Основними постачальниками даних для Моніторингу земельних відносин в Україні стали: Держгеокадастр, Міністерство юстиції України, Державне агентство водних ресурсів, Державна фіскальна служба України, Державна судова адміністрація, Державна служба статистики України [44, с. 3].

Дані Моніторингу можуть бути використані для оцінки ризиків, виокремлення найбільш проблемних напрямів земельних відносин тощо. Результати Моніторингу засвідчили значну різницю у характеристиках земельних ресурсів та стані земельних відносин на місцевому рівні. Це має бути належним чином враховано в подальшій земельній реформі з урахуванням децентралізації влади. Також, можна зазначити, що такий інструмент як Моніторинг земельних відносин є засобом забезпечення підзвітності публічного управління у сфері земельних відносин. Подальший розвиток цієї практики підтверджує необхідність запровадження на рівні районів та областей постійно діючої автоматизованої системи Моніторингу земельних відносин в Україні.

Висновки до розділу 2

1. Дослідження підтверджують значущість та необхідність подальшого забезпечення публічності діяльності органів публічного управління у сфері земельних відносин, особливе місце у цьому належить розвитку інфраструктури щодо забезпечення відкритості даних з земельних питань суспільству, бізнесу та іншим органам публічної влади. Поряд із тим, важливо зазначити, що часте застосування поняття «відкритість» в звітах, нормативно-правових актах, сайтах органів публічної влади, зокрема Держгеокадастру не завжди є свідченням реальної відкритості інформації, її доступності та повноти.

2. Є ризик заміни «відкритістю даних» інших форм забезпечення прозорості та підзвітності. Важливим щодо цього є залучення інститутів громадянського суспільства до експертизи рішень, які приймаються з питань землі, моніторингу діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування щодо регулювання відносин у цій сфері.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

3.1. Діяльність Головного управління Держгеокадастру Дніпропетровської області

За роки незалежності України в організаційній системі управління у сфері земельних відносин відбулося багато змін і реорганізацій. До останніх таких змін можна віднести створення Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. Діяльність служби спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства. Держгеокадастр реалізує державну політику у сфері топографо-геодезичної та картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері державного земельного кадастру, державного нагляду в агропромисловому комплексі щодо додержання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів [51].

Контрольно-моніторингові функції Держгеокадастру були забезпечені шляхом передачі повноважень Державній інспекції сільського господарства, яка була ліквідована у 2016 році [49].

Місія держгеокадастру визначена таким чином: виконання функцій щодо здійснення державного нагляду в агропромисловому комплексі щодо дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності [49]. Отже, ця служба є центральним органом виконавчої влади, що здійснює державний контроль за виконанням законодавства у цій сфері, тому має велике значення у запобіганні корупції у земельних питаннях.

До завдань Держгеокадастру в частині організації його діяльності входить забезпечення здійснення заходів щодо запобігання корупції та контроль за їх виконанням в апараті Держгеокадастру, його територіальних органах, підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери управління Держгеокадастру, сфери його управління [49].

Відповідно, в апараті Держгеокадастру діє Департамент з питань запобігання та виявлення корупції, до складу якого входять два відділи:

- відділ аналізу та методичного забезпечення заходів щодо запобігання корупції;
- служба контролю за дотриманням антикорупційного законодавства [76].

Мережа територіальних підрозділів Держгеокадастру є розгалуженою, про що свідчить інформація про їх перелік по областях України, оприлюднена на сайті Держгеокадастру [78]. Крім того, Службі підпорядковані багато державних установ: Центр державного земельного кадастру; 24 державні землевпорядні інститути; 24 державні топографо-геодезичні підприємства [10-11; 86].

Як зазначено в експертних висновках, Держгеокадастр з його територіальними органами є п'ятим за величиною державним цивільним органом в країні, представленим на рівні кожного району та/або міста. Супровід держгеокадастру в 2017 році обійшовся в 1,11 млрд грн. (близько 41,7 млн дол.), а в 2018 році на ці ж цілі витрачено 1,9 млрд грн. бюджетних коштів (близько 71,2 млн. дол. США), з яких лише 1,44 млрд. грн. – на бюджетну програму «Керівництво та управління» [40].

Аналізуючи структурні зміни та розподіл влади у сфері земельних відносин, науковці критично оцінюють ці зміни, відзначаючи, зокрема, таке:

- тенденція до розширення та зміцнення управлінської вертикалі у сфері управління земельними ресурсами;
- створення розгалуженої мережі власних територіальних органів;

- інституційне закріплення на рівні законодавства адміністративного впливу практично на всі процедури набуття та реалізації прав на землю, реалізації масштабних проектів міжнародної технічної допомоги тощо [40].

Особливу увагу приділено масштабному зростанню бюрократичного апарату державних органів земельних ресурсів та його визначальному впливу на всі ключові дозвільні та адміністративні процедури перерозподілу земельних ресурсів [40]. Основною загрозою такої ситуації є відхід від сервісного підходу, який фактично має зосереджуватися на питаннях ведення земельного кадастру, організації проведення топографо-геодезичних робіт державного значення, ведення фонду землевпорядної документації тощо. Зростає ризик поглиблення централізації системи державного управління у сфері земельних відносин та монополізації ролі у перерозподілі та забезпеченні доступу до земель державної та комунальної власності тощо. В умовах зосередження уваги насамперед на власних відомчих інтересах знижується ступінь чутливості системи управління до потреб і запитів громадськості в цій сфері.

Відповідно до викладеного науковці обґрунтовують свою думку про необхідність ліквідації системи держгеокадастру. Водночас слід зазначити, що регулювання земельних відносин у багатьох розвинених країнах розглядається насамперед як питання місцевого життя. Тому в ситуації децентралізації влади необхідно продовжувати шлях повернення більшості адміністративно-розпорядчих повноважень у сфері земельних відносин до органів місцевого самоврядування [40].

Розглянемо докладніше структуру та повноваження головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області. Відповідно до положення про головне управління Держгеокадастру в області це управління є територіальним органом Держгеокадастру і підпорядковується цій службі. Діяльність апарату координує та керує голова місцевої державної адміністрації.

Головному управлінню Держгеокадастру у Дніпропетровській області в області підпорядковано 26 територіальних органів (відділів/відділів), з них 22 районних та 4 міських (м. Дніпро, Кам'янське, Нікополь, Павлоград) [79].

На районному рівні Апостолівський, Васильківський, Верхньодніпровський, Межівський, Новомосковський, Петропавлівський Дніпровський, Криворізький, Синельниківський, Солонянський, Софіївський, Криничанський, Магдалинівський, Покровський, П'ятихатський, Томаківський, Царичанський, Широківський діють районні відділи територіальних органів земельних ресурсів.

У Нікопольському районі та м. Нікополь, Павлоградському, Юр'ївському районах, у м. Павлограді, Петриківському та Кам'янському районах діють міськрайонні адміністрації та відділ у м. Дніпрі [80].

На головне управління покладено завдання щодо реалізації повноважень Держгеокадастру на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. У положенні визначено 39 основних завдань офісу та 7 завдань щодо забезпечення його діяльності. Таким чином, до переліку основних функцій офісу входять:

- надання адміністративних послуг у відповідній сфері;
- здійснення державного геодезичного контролю топографо-геодезичної та картографічної діяльності;
- внесення пропозицій голові Держгеокадастру щодо розроблення нормативно-технічних документів, стандартів, норм і правил у сфері земельних відносин;
- здійснення заходів щодо вдосконалення процесу ведення обліку та складання звітності з питань регулювання земельних відносин, використання та охорони земель;
- ведення державного земельного кадастру;
- організація землепорядних та земле оцінювальних робіт на відповідній території, що проводяться з метою внесення відомостей до державного земельного кадастру;
- здійснення державної реєстрації земельних ділянок, обмежень у їх використанні, скасування такої реєстрації;

- розпорядження землями державної власності сільськогосподарського призначення;

- вносить пропозиції щодо розпорядження в установленому порядку землями державної та комунальної власності, визначає межі областей, районів, міст, районів у містах, сіл і селищ, регулює земельні відносини;

- ведення земельного кадастру та видачу витягів з державного земельного кадастру про земельні ділянки;

- здійснення державного нагляду у сфері землеустрою;

- моніторинг земель та їх охорона;

- підтвердження в межах повноважень документації із землеустрою;

- здійснення землеустрою, у тому числі проведення державного кадастру земель;

- проведення загальнодержавної експертизи програм і проектів із землеустрою тощо [66]. Як бачимо, повноваження територіальних управлінь Держгеокадастру містять значну частину питань щодо корупційних ризиків. Адже ці структури беруть участь у певних нормативно-технічних документах, надають адміністративні послуги, ведення земельного кадастру, державну реєстрацію земельних ділянок, розпорядження землею, контроль та моніторинг у цій сфері.

Зокрема, щодо переліку повноважень щодо здійснення державного нагляду в агропромисловому комплексі, до основних таких повноважень належать, зокрема, контроль за:

- дотримання вимог земельного законодавства під час укладення цивільно-правових договорів, переходу права власності, надання у користування, у тому числі в оренду, вилучення (викупу) земельних ділянок;

- дотримання державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства та встановленого порядку отримання та реалізації права на землю;

- ведення державного обліку та обліку земель, достовірність даних про наявність та використання земель;

- здійснення землеустрою, здійснення заходів, передбачених проектами землеустрою, особливо дотримання власниками та користувачами землі вимог, визначених проектами землеустрою;

- дотримання порядку визначення та відшкодування втрат лісогосподарського та сільськогосподарського виробництва; використання земельних ділянок за цільовим призначенням;

- додержання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування вимог земельного законодавства з питань передачі земель у власність та надання у користування, у тому числі оренди, зміни цільового призначення, вилучення, купівлі, продажу земельних ділянок або прав на них конкурентна основа [66].

Аналіз компетенції Головного управління Держгеокадастру в області підтверджує важливість ефективності діяльності щодо запобігання корупції в цій структурі. Відповідно до цього напрямку діяльності головне управління:

- організовує фінансово-планову роботу, контролює використання фінансових і матеріальних ресурсів, піклується про вдосконалення та організацію бухгалтерського обліку;

- забезпечує доступ до публічної інформації, якою володіє;

- забезпечує здійснення заходів щодо запобігання корупції та контроль за їх виконанням;

- забезпечує ефективне, результативне та цільове використання бюджетних коштів [66].

У своїй діяльності головне управління співпрацює з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами та організаціями регіону [66].

Посадові особи головного управління мають право:

- розглядають справи про адміністративні правопорушення та в установленому законодавством порядку передають матеріали перевірок до відповідних органів для притягнення винних осіб до суду;

- видавати обов'язкові до виконання положення щодо використання та охорони земель та дотримання вимог законодавства про охорону земель;
- складає протоколи інспекційного контролю або протоколи про правопорушення у сфері використання та охорони земель та дотримання вимог законодавства про охорону земель;
- безперервне обстеження в установленому законодавством порядку земельних ділянок, що перебувають у власності та користуванні юридичних та фізичних осіб, перевірка документів щодо використання та охорони земель;
- звертатися до суду з позовом про відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва та повернення самовільно або тимчасово зайнятих земель, строк користування якими закінчився;
- запрошувати громадян, у тому числі посадових осіб, для отримання від них усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з порушенням земельного законодавства;
- передавати до органів прокуратури, досудового розслідування протоколи перевірок та інші матеріали про дії, в яких вбачаються ознаки кримінального правопорушення;
- кінозображення, фотозйомка, звукозапис як допоміжний засіб запобігання порушенням земельного законодавства;
- залучати до виконання окремих робіт науковців і спеціалістів, працівників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, брати участь у дослідженні окремих питань;
- одержувати безоплатно інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на них завдань тощо [66].

У структурі головного управління Держгеокадастру Дніпропетровської області діє відділ з питань запобігання та виявлення корупції. Основними даними для аналізу роботи у цьому напрямку є матеріали, опубліковані на сайті Головного управління у розділі «Доступ до інформації публічного характеру.

Запобігання та боротьба з корупцією» [23]. Ця адреса містить інформацію з таких питань:

- співпраця з викривачами корупції;
- дані про результати розгляду повідомлень викривачів;
- перелік нормативно-правових документів, методичних рекомендацій для використання в роботі уповноважених підрозділів (осіб);
- порядок організації роботи з повідомленнями про корупцію від викривачів до головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області;
- план заходів головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області щодо реалізації державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні;
- декларація про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру [23].

Отже, основними діями головного управління щодо реалізації засад державної антикорупційної політики є:

- організація тренінгів, семінарів, нарад для відповідальних працівників територіальних органів у районах та містах;
- за результатами аналізу корупційних ризиків здійснює контроль за дотриманням законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності працівників Головного управління та в межах компетенції приводить до судового розгляду порушення;
- участь у тренінгах, семінарах, робочих нарадах для працівників уповноважених підрозділів, що проводяться Держгеокадастром;
- здійснення методичної та роз'яснювальної роботи щодо застосування законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів, відповідальності осіб, винних у його порушенні, та запобігання його виникненню;
- виконання антикорупційної програми Держгеокадастру відповідно до вимог Закону України 265 «Про запобігання корупції»;

- направлення до Держгеокадастру даних про виконання головним управлінням антикорупційних програм;

- забезпечення визначення осіб, відповідальних за виконання завдань з плану заходів та вжиття заходів щодо виконання вимог антикорупційного законодавства;

- узагальнення інформації щодо реалізації антикорупційних програм [50].

Врегулювання порядку організації роботи з повідомленнями про корупцію, поданими викривачами, в Головному управлінні Держгеокадастру у Дніпропетровській області здійснюється на підставі визначення таких питань:

- принципи та принципи організації роботи з повідомленнями;

- розкриття інформації;

- процедури роботи з повідомленнями; повноваження посадових осіб, залучених до роботи з повідомленнями;

- відповідальність посадових осіб, залучених до роботи з повідомленнями;

- канали пересилання повідомлень;

- контроль за виконанням встановлених вимог та оскарження рішень, дій, бездіяльності [52]. Для організації роботи з повідомленнями про корупцію особлива увага приділяється визначенню переліку обмежень для працівників.

Основними нормативно-правовими документами та методичними рекомендаціями, що визначають порядок здійснення роботи уповноважених підрозділів або осіб з питань запобігання корупції в Головній службі є:

- Методичні рекомендації щодо роботи уповноважених осіб;

- Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб (рішення НАЗК, 2016 № 2);

- Методичні рекомендації щодо передачі в управління господарських товариств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів;

- Порядок перевірки факту подання суб'єктами звернення заяв відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлень НАЗК про випадки неподання або несвоєчасного подання такі заяви» (рішення 2016 №19);

- Про функціонування Єдиного державного реєстру заяв осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (рішення 2016 № 3);

- Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» щодо заходів фінансового контролю;

- Методика оцінки корупційних ризиків у діяльності державних органів (рішення 2016 № 126);

- Методичні рекомендації щодо підготовки антикорупційних програм органів (рішення 2017 № 31) [48].

Так, наприклад, визначення корупційних ризиків в організаційно-управлінській діяльності органу передбачає розгляд та аналіз таких питань: організаційна структура органу; система внутрішнього контролю; здійснення процедур державних закупівель; надання адміністративних послуг; здійснення контрольних-моніторингових функцій; дотримання вимог, обмежень і заборон, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» [64].

Корупційні ризики поділяються на такі види: нормативно-правові організаційні; персонал; фінансово-економічний; адміністративний; контроль і нагляд тощо. При цьому їх перелік не є вичерпним, він визначається з урахуванням конкретних завдань і функцій, покладених на орган [64].

Практика свідчить, що основними напрямками корупційних явищ у діяльності органів управління земельними ресурсами є:

- надання недостовірних даних, наприклад, щодо цільового використання або наявності вільної чи вільної землі;

- відмова у наданні права власності чи оренди через неправильне застосування законодавства та, навпаки, неналежне надання землі;

- продовження строку реєстрації прав власності на земельну ділянку в органах, що видають та готують правоохоронні документи на право власності;
- затримки у видачі відповідних документів та погоджень на різних рівнях [91; 87].

Потребують аналізу та врахування Методичні рекомендації щодо розробки антикорупційних програм у державних органах. Наприклад, рекомендовано, щоб ці програми включали наступне:

- оцінка корупційних ризиків у діяльності органу, установи, організації, причин, що їх викликають, та умов, що їм сприяють;
- заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, відповідальних за їх виконання, строки та необхідні ресурси;
- визначення вихідних засад загальної відомчої політики запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходів щодо їх реалізації та реалізації стратегії боротьби з корупцією та загальнодержавної антикорупційної програми;
- процедури моніторингу, оцінки виконання та регулярного перегляду програм;
- навчання та поширення інформації про антикорупційні програми [43].

У рекомендаціях щодо розробки антикорупційних програм в органах влади звертається увага на визнання корупційних ризиків в організаційно-управлінській діяльності органу влади. Пропонується цю роботу проводити на основі вивчення та аналізу наступних питань:

- здійснення процедур державних закупівель;
- надання адміністративних послуг;
- здійснення контрольних-наглядових функцій;
- організаційна структура органу;
- система внутрішнього контролю;
- дотримання вимог, обмежень і заборон, передбачених Основним Законом у сфері запобігання корупції [43].

Дослідження дозволяє узагальнити пропозиції експертів і науковців щодо заходів протидії корупції в земельній сфері. У список необхідних кроків найчастіше входять наступні:

- розроблення національних стандартів і порядків для окремих робіт;
- децентралізація системи управління - передусім зміна порядку призначення керівників на рівні районів та областей за рахунок запровадження системи кадрових угод адміністрацій та органів місцевого самоврядування з подальшою передачею місцевої структури місцеві органи виконавчої влади;
- передачу немайнових функцій господарської діяльності державних службовців щодо розпорядження державними землями уповноваженій державній структурі та райдержадміністрації за обов'язкового погодження сільських рад та інших. органи місцевого самоврядування. - органи державної влади;
- здійснення та правильне оформлення передачі земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів у комунальну власність громади;
- передачу ЦНАП матеріальних інформаційних ресурсів та експертів як підставу для передачі їм функцій з надання адміністративних послуг у цій сфері [87].

Отже, основним засобом регулювання процедур запобігання корупції в головному управлінні є методичні рекомендації, роз'яснення, методика оцінки корупційних ризиків у діяльності органів. Основні питання, які обговорювалися – регулювання конфлікту інтересів, робота з деклараціями, фінансовий контроль у нормах антикорупційного законодавства, методологія оцінки корупційних ризиків у функціонуванні органів влади, рекомендації щодо підготовки антикорупційних програм для органів влади.

Успіх подальших кроків земельної реформи в Україні, зниження корупційних ризиків у цій сфері значною мірою залежить від успіху адміністративно-територіальної реформи, реформи місцевого самоврядування з децентралізацією земельних відносин, реформи державних послуг. Проблема

кадрового забезпечення та забезпечення органів управління у сфері земельних ресурсів професійними, сумлінними спеціалістами набуває особливої актуальності.

3.2. Розвиток електронних послуг в земельній сфері як чинник зниження корупційних ризиків

Держгеокадастр України розпоряджається значним обсягом інформації у сфері земельних відносин. Одним із пріоритетів діяльності відомства є надання якісних адміністративних послуг [72]. Організація Держгеокадастру надає низку безоплатних та платних послуг [87]. Територіальні органи Держгеокадастру почали надавати послуги через центри надання адміністративних послуг (ЦНАП). Послуги територіальних органів Держгеокадастру надаються через Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), утворені при місцевих державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування [17].

Держгеокадастр України та його територіальні органи надають адміністративні послуги за такими основними напрямками:

- «внесення відомостей до бази даних Державного земельного кадастру (державна реєстрація земельних ділянок, обмежень у використанні земель);

- видача витягів з бази даних та довідок (витяги з Державного земельного кадастру про земельну ділянку, обмеження у використанні земель, довідки про загальну інформацію про земельну ділянку, вкопіювання з кадастрової карти);

- інші послуги» [72].

Основними особливостями послуг у сфері землеустрою є наступні:

- вони надаються за зверненням фізичних або юридичних осіб;

- надання цього виду адміністративних послуг пов'язане із забезпеченням умов для реалізації певними особами своїх суб'єктивних прав на землю;

- надаються адміністративним органом на виконання його повноважень;

- земельні адміністративні послуги можна отримати лише в конкретних адміністративних органах, уповноважених їх надавати;

- результатом земельної адміністративної послуги є адміністративний акт або дія адміністративного органу, що має конкретного вигодонабувача [45].

На думку експертів, факторами, що ускладнюють отримання землевпорядних послуг, є поділ однієї землевпорядної послуги на декілька послуг, суперечливість правових норм, що регулюють надання земельних послуг, необґрунтована тривалість процедур надання цих послуг, необґрунтовані витрати часу, необґрунтовані витрати на оформлення документів, необґрунтовані витрати на оплату послуг. Серед основних причин цього: необґрунтовано високі адміністративні збори за надання окремих земельних послуг; неорганізована взаємодія між уповноваженими суб'єктами, задіяними у процедурах надання послуг у сфері управління земельними ресурсами.

Сьогодні особливого значення набуває поширення електронних послуг у цій сфері. Інструменти електронного урядування не лише значно підвищують якість послуг, що надаються фізичним та юридичним особам, але й дозволяють органам державної влади та органам місцевого самоврядування стати більш ефективними, прозорими та відкритими. У Концепції розвитку електронного урядування в Україні зазначено, що «розвиток та підтримка доступних, прозорих, безпечних, вільних від корупції, найменш витратних, швидких та зручних електронних послуг сприятиме підвищенню якості надання державних послуг фізичним та юридичним особам, підвищенню їх мобільності та конкурентоспроможності, зменшенню корупційних ризиків та розвитку економіки» [71]. Електронне урядування має сприяти вирішенню основних проблем, притаманних державному управлінню:

- підвищити якість надання адміністративних послуг громадянам та суб'єктам господарювання відповідно до європейських вимог;

- підвищити ефективність діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та досягти нового якісного рівня державного

управління, що ґрунтується на принципах ефективності, результативності, прозорості, відкритості, доступності та підзвітності;

- забезпечити необхідну мобільність та конкурентоспроможність громадян і бізнесу в сучасних економічних умовах;
- знизити корупційні ризики при наданні адміністративних послуг;
- покращити інвестиційну привабливість, бізнес-середовище та конкурентоспроможність держави;
- стимулювати розвиток інформаційного суспільства України [72].

Згідно з Індексом розвитку електронного урядування ООН, 2016 Україна посіла 62 місце з 193 країн. Оцінка за компонентом онлайн-послуг цього року склала 0,5870. В останньому дослідженні ООН з електронного урядування 2018 року, присвяченому розвитку електронного урядування у світі, Україна посіла 82 місце, тобто рейтинг країни знизився, як і оцінка за компонентом «онлайн-послуги», яка становила 0,5694 бала. Однак загальний індекс розвитку електронного урядування (EGDI) склав 0,6165, що означає, що Україна класифікується як країна з високим рейтингом розвитку електронного урядування (0,5-0,75 відповідно). Індекс має чотири групи: низький, середній, високий, найвищий. Станом на тепер індекс онлайн-послуг дещо знизився [36].

Основними заходами для розвитку електронних послуг в Україні є наступні:

- впровадження сервісних форм обслуговування в усіх сферах суспільного життя та надання інтегрованих електронних послуг у побутовій та бізнес-сфері.
- реалізація принципу «єдиного вікна» шляхом забезпечення розвитку та функціонування Єдиного порталу адміністративних послуг як єдиного вікна доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг;
- розвиток електронних державних закупівель, електронних договорів та рахунків-фактур, електронних аукціонів;
- популяризація використання електронних послуг фізичними та юридичними особами [71].

Вирішальне значення для фактичної імплементації положень про безконтактні адміністративні послуги мало оприлюднення кадастрової карти України з 1 січня 2013 року, оскільки Закон України «Про Державний земельний кадастр» зробив кадастрову карту України доступною для перегляду в режимі онлайн [72].

Інформація про можливість замовлення адміністративних послуг та отримання електронних послуг від Держгеокадастру доступна на сайті цього відомства [18]. Організаційною передумовою запровадження безконтактних адміністративних послуг стало запровадження електронного урядування [72]. В українських урядових документах електронне урядування визначається як форма адміністративної організації, що формує новий тип держави, орієнтований на використання інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування і задоволення потреб громадян [71].

У дослідженні визначено три основні групи електронних послуг, що надаються в мережі Держгеокадастру. А саме: електронні послуги, доступні після авторизації в особистих електронних кабінетах, послуги електронні, доступні без авторизації, та електронні послуги для уповноважених інженерів-землепорядників (4 позиції) [18]. Перелік електронних послуг, доступних після авторизації в особистому електронному кабінеті, включає надання відомостей з Державного земельного кадастру, видачу витягів з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельних ділянок, надання відомостей про об'єкт нерухомого майна в ДЗК, надання довідок про осіб, які отримали відомості про об'єкт нерухомого майна в ДЗК, надання Видача довідки з державної статистичної звітності з кількісного обліку земель; подання заяви про надання дозволу на розроблення документації із землеустрою, що включає видачу довідки.

На сайті Держгеокадастру без авторизації можна отримати такі електронні послуги Видача витягів з Державного реєстру інженерів-

землевпорядників, видача виписок з Державного реєстру інженерів-землевпорядників, видача дублікатів кваліфікаційних сертифікатів інженерів-землевпорядників, рішень про видачу кваліфікаційних сертифікатів інженерів-землевпорядників, видача витягів з Державного реєстру оцінювачів з професійної грошової оцінки земель [18].

Електронні послуги для інженерів-землевпорядників включають державну реєстрацію земельних ділянок, видачу висновків про погодження документації із землеустрою, подання заяви про внесення змін до Державного земельного кадастру, підготовку заяв на отримання документів з державної статистичної звітності [18].

Крім того, запущено електронний сервіс, який пов'язує нотаріусів з Державним земельним кадастром. Цей сервіс дозволяє нотаріусам спільно з ДЗК надавати громадянам витяги про земельні ділянки для здійснення операцій із землею. Доступні «Методичні рекомендації щодо підключення автоматизованого робочого місця нотаріуса до Державного земельного кадастру», які пояснюють, як отримати цю послугу [42]. На сайті Держгеокадастру розміщено покрокову презентацію, яка пояснює, як замовити витяг з Державного земельного кадастру про земельну ділянку, замовити витяг про нормативну грошову оцінку земельної ділянки та отримати інформацію про користувачів та власників ділянки земельної [17]. Внутрішній аудит є важливим засобом регулювання якості надання публічних послуг та зменшення корупційних чинників у їхній діяльності. Тому до завдань внутрішнього аудиту, зокрема в системі державного геокадастру, належать: проведення внутрішніх перевірок Держгеокадастру та його територіальних органів щодо якості надання адміністративних послуг, дотримання вимог законодавства, технічних, технологічних та фінансових аспектів організації діяльності у відповідних сферах, наявності корупційних проблемних питань, а також наявності корупціогенних факторів [26]. Водночас можна зазначити, що основними корупційними ризиками для Держгеокадастру та його територіальних органів є «документування недостовірних результатів внутрішнього аудиту, формування

викривлених висновків та надання неправдивих аудиторських рекомендацій» [46]

Основними інструментами запобігання корупції в системі Державного земельного кадастру є антикорупційні програми. Так, відповідно до антикорупційної програми Держгеокадастру, базовими заходами щодо запобігання корупції у цій сфері є:

- формування правосвідомості, належної поведінки, нетерпимого та негативного ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища у працівників Держгеокадастру, його територіальних органів та підприємств, що належать до сфери управління Держгеокадастру;

- забезпечення прозорості у діяльності Держгеокадастру, його територіальних органів та підприємств, що належать до сфери управління Держгеокадастру;

- забезпечення умов для повідомлення, своєчасного розгляду та належного реагування на порушення антикорупційного законодавства [61].

Протягом звітнього періоду до Держгеокадастру надійшло сім повідомлень про конфлікт інтересів від керівників територіальних органів Держгеокадастру, які були врегульовані відповідно достатей 28, 30 та 33 частини третьої Закону України «Про запобігання корупції», про що було повідомлено заінтересованих осіб. Крім того, п'ять державних службовців обласного управління Держгеокадастру були звільнені відповідно до пункту 3 частини 1 статті 84 Закону України «Про державну службу», оскільки вони були притягнуті до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, передбачених статтею 1726 Кодексу України про адміністративні правопорушення, і втратили права державного службовця. Крім того, одного державного службовця територіального органу було притягнуто до дисциплінарної відповідальності відповідно до ч. 2 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» [31].

Важливим засобом формування та реалізації відомчої політики Держгеокадастру щодо протидії корупції є залучення до цього процесу

громадськості. Дослідження дозволяє зазначити, що практика такого залучення стосується переважно громадського обговорення проектів нормативно-правових актів, розроблених Держгеокадастром, які розміщуються на сайті цього відомства в рубриці «Громадське обговорення». Тобто основною формою залучення громадськості є громадське обговорення [31]. Однак, цей напрям не знаходить реального втілення. Так, зокрема, що стосувалося проекту Антикорупційної програми Держгеокадастру на 2019 – 2020 роки у звіті про результати громадського обговорення зазначено, що громадськість активної зацікавленості не проявила, протягом проведення громадського обговорення (3 квітня – 18 квітня 2019 р) пропозицій не надійшло [27]. Такий результат, крім іншого, вочевидь є наслідком неналежної роботи щодо інформування громадськості про можливість участі в таких обговореннях.

Особливий інтерес викликають результати оцінки рівня корупційних ризиків в діяльності Держгеокадастру серед працівників Держгеокадастру. З цією метою з 14 лютого по 13 березня 2019 р. проводилось анонімне анкетування шляхом розміщення анкети на внутрішньому порталі Держгеокадастру. В анкетуванні станом на 13 березня 2019 р. взяло участь 217 осіб. Критерії оцінки наявного рівня корупції були визначені від 0 до 4 балів (0 балів – відсутність рівня корупції, 4 – високий рівень корупції). Більшість опитуваних осіб оцінили наявний рівень корупції в Держгеокадастрі як такий, що відсутній (40,5 %), 25,1 % – як низький (незначний), 5,6 % опитуваних оцінили наявний рівень корупції в Держгеокадастрі як високий [63]. До найбільш корумпованих сфер діяльності Держгеокадастру працівники віднесли:

- управлінську діяльність – 20 %;
- державну експертизу – 18 %;
- контроль за використанням та охороною земель – 17 % [63].

З точки зору оцінки корупційних ризиків при наданні адміністративних послуг, до таких ризиків можна віднести те, що виключне надання адміністративної послуги з прийняття рішення про передачу земельних ділянок

сільськогосподарського призначення державної власності керівником Держгеокадастру уможлиблює використання ним своїх службових повноважень з метою отримання неправомірної вигоди. Крім того, той факт, що такі адміністративні послуги, як державна реєстрація земельних ділянок, надаються виключно державним кадастровим реєстратором територіальних органів Держгеокадастру, створює можливість для використання державним кадастровим реєстратором своїх службових повноважень з метою одержання неправомірної вигоди. Механізм надання адміністративних послугу сфері ведення Державної земельно-кадастрової карти про державну реєстрацію земельних ділянок є недосконалим. Адже Закон України «Про Державний земельний кадастр» дозволяє Державному земельному реєстратору на власний розсуд трактувати питання підстав формування земельних ділянок та виникнення прав на них [46]. Це підтверджується висновками дослідників та користувачів послуг, які зазначають, що корупція в Держгеокадастрі найчастіше спостерігається при наданні таких адміністративних послуг, як розпорядження землями сільськогосподарського призначення державної власності, погодження проектів землеустрою, проведення державних експертиз та сертифікації інженерів-землевпорядників. На думку споживачів, проблеми з наданням адміністративних послуг геокадастрами полягають в існуванні складних процедур доступу до послуг, регіональній розпорошеності постачальників послуг та надмірній тривалості надання багатьох послуг. У сукупності це вважається факторами корупції в секторі [15, с. 124].

Для усунення першого ризику (використання публічної влади для отримання неправомірної вигоди при прийнятті рішень про передачу земель сільськогосподарського призначення державної власності) пропонується чітко визначити норми передачі земель сільськогосподарського призначення державної власності у спільну власність об'єднаних територіальних громад. З метою подолання другого ризику (використання публічної влади для отримання неправомірної вигоди під час державної реєстрації земельних ділянок органами ДЗК) пропонується підтримати законодавчу ініціативу щодо розширення

переліку осіб, які вносять відомості до Державного земельного кадастру та надають відповідну інформацію з нього. Також пропонується запровадити механізм адміністративного оскарження рішень, дій або бездіяльності у сфері ведення Державного земельного кадастру, спростити процедуру вирішення спорів та розгляду скарг, пов'язаних з веденням Державного земельного кадастру та врегулювати питання забезпечення контролю за прийняттям відповідних рішень у цій сфері (щодо порядку оскарження рішень, дій або бездіяльності у сфері ведення Державного земельного кадастру, реєстр. № 6017) [77].

За перше півріччя 2019 р. підвищили кваліфікацію за професійною програмою з питань запобігання та виявлення корупції 40 осіб територіальних органів Держгеокадастру та 8 осіб підприємств, що належать до сфери управління Держгеокадастру та на короткострокових семінарах підвищили кваліфікацію 126 осіб територіальних органів Держгеокадастру та 7 осіб підприємств, що належать до сфери управління Держгеокадастру [31].

Важливим засобом формування нетерпимості до корупції державних службовців є активізація практики запровадження внутрішніх відомчих кодексів поведінки, з належним представленням питань попередження, виявлення та врегулювання конфлікту інтересів, обмежень щодо одержання подарунків, пільг, переваг.

Висновки до розділу 3

1. Більшої уваги потребує питання: стандартизації процесів, розробки стандартних процедур стосовно реалізації ключових функцій у сфері земельних відносин, розмежування повноважень та відповідальності; розмежування несумісних функцій, які створюють можливості для корупційних дій (видача ліцензій та контроль за діяльністю).

2. Електронне урядування, у тому числі, що стосується електронних послуг в системі Держгеокадастру є одним із інструментів створення умов для

відкритого і прозорого державного управління в сфері земельних ресурсів. Електронні послуги у сфері земельних відносин дозволяють мінімізувати безпосередні контакти з працівниками. Електронні послуги є важливим засобом оновлення адміністративних процесів в мережі Держгеокадастру, у тому, числі, що стосується забезпечення взаємодії органів влади з громадськістю, бізнесом.

3. Застосування новітніх інформаційних технологій є потужним ресурсом для забезпечення зворотного зв'язку влади з громадянами та підвищення якості публічних послуг.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вдалося досягти поставленої мети, яка полягає в узагальненні досвіду щодо запровадження інструментів запобігання корупції в регулюванні земельних відносин та визначенні напрямів зниження корупційних ризиків у цій сфері на регіональному рівні. Результати дослідження дають змогу зробити наступні висновки.

1. Аналіз наукових публікацій з проблем корупції у сфері земельних відносин дозволяє відзначити складність і багатоаспектність цієї проблематики, що знаходить відображення в діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової гілок влади, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування. Одним із основних висновків, на яких зосереджується увага дослідників, є відзначення того, що корупційні явища значною мірою зумовлені неефективністю системи державного управління у цій сфері. Результати дослідження підтверджують необхідність удосконалення підходів до запобігання корупції в діяльності органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин, що зумовлюється процесом децентралізації влади в Україні. Актуальним є утвердження методів публічного управління у цій сфері. Ключовими питаннями такого розвитку є побудова ефективної системи моніторингу, експертизи, громадського нагляду, де відкритість, прозорість є основними принципами діяльності органів публічного управління. Особливого значення набуває проблема якості адміністративних послуг у сфері земельних відносин.

2. Дослідження дозволяє зазначити про активний розвиток українського законодавства у сфері земельних відносин. Основними законодавчими актами, які регулюють значну кількість земельних питань, є Земельний кодекс України та Закон України «Про державний земельний кадастр». Зміни, які вносились до цих актів останнім часом були здійснені під впливом антикорупційного законодавства та спрямовані на забезпечення відкритості, доступності інформації в цій сфері, підвищення якості публічних послуг.

До здобутків регулювання суспільних відносин у цій сфері можна віднести створення інформаційної бази даних Державного земельного кадастру. Подальше її удосконалення передбачає покращення реєстраційної моделі з одночасним поєднанням в ній реєстрації земельних ділянок і прав на них та будівель і споруд, що знаходяться на цих земельних ділянках.

Ключовим завданням, яке має значно вплинути на підвищення ефективності публічного управління у сфері земельних відносин та зниження рівня корупції, є створення доброчесної та професійної публічної служби. Досягнення цього передбачає, серед іншого: врегулювання проблеми прозорості доходів і видатків публічних службовців; створення ефективної системи моніторингу достовірності даних, що містяться у деклараціях про майно, доходи, видатки і зобов'язання фінансового характеру публічних службовців; врегулювання процедури проведення перевірок публічних службовців на доброчесність, з передбаченням наслідків їх проведення; істотне підвищення рівня посадових окладів публічних службовців та відміна необґрунтованих пільг і переваг; розвиток практики забезпечення дотримання етичних стандартів поведінки публічних службовців.

Ефективність публічного управління у сфері земельних відносин щодо забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, якість публічних послуг у цій сфері значною мірою визначаються відносинами адміністрації з приватною особою. Побудова цих відносин на засадах поваги до людини, втілення ідеї людиноцентризму у відносинах між адміністрацією та особою передбачає належну регламентацію порядку прийняття адміністративних актів, спрямованого на вирішення конкретних справ у сфері публічного адміністрування. Це дозволить знизити кількість дій та рішень службовців, здійснених на власний розсуд, забезпечить рівний підхід до всіх у процесі надання публічних послуг тощо. Крім того, регламентація процедур діяльності органів публічної влади є основою для побудови системи контролю за цією діяльністю.

3. Вивчення зарубіжного досвіду підтверджує висновок, що подолання корупції у сфері земельних відносин нерозривно пов'язане з побудовою ефективної системи державного управління земельними ресурсами, головною метою якої є підтримка ефективного ринку землі. Досвід країн ЄС доводить важливу роль земельного кадастру в зменшенні корупційних ризиків у державному управлінні земельними відносинами. Ключовою вимогою до земельного кадастру є його здатність надавати суспільству, громадянам повноцінний доступ до його даних, що розглядається як головна його функція та функція системи управління у цій сфері в цілому. Для цього застосовується таке поняття як «просторово спроможний» уряд, який є більш пристосованим до забезпечення сталого розвитку.

Важливим для врахування у вітчизняній практиці є те, що до основних правил управління у цій сфері має бути віднесено чесність публічних службовців, однією з умов досягнення цього є забезпечення прозорості реєстрації прав на землю. До основних заходів зниження рівня корупції серед публічних службовців, які здійснюють владні повноваження в сфері земельних відносин, також, належить наступне: конкретизація, спрощення, прозорість адміністративних процедур, повноважень службовців; значна увага до відбору, призначення на посади осіб, які приймають рішення з питань землі; ротація публічних службовців; розвиток системи контролю за дотриманням норм етичної поведінки публічних службовців, у тому числі, за відповідністю витрат доходам публічного службовця; особливого значення набуває громадський контроль за діяльністю органів публічної влади, громадська експертиза нормативно-правових актів у цій сфері; розвиток електронних послуг із метою зменшення особистого контакту громадян із службовцями; антикорупційна підготовка (навчання, підвищення кваліфікації) службовців, які здійснюють владні повноваження у цій сфері тощо. Особливого значення набуває діяльність органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства щодо формування такої суспільної цінності та обов'язкової якості публічного службовця як чесність і незаплямована репутація.

4. Дослідження засобів забезпечення відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері земельних відносин в Україні дозволяє зазначити наступне. Основний зміст діяльності у цьому напрямку спрямовано на забезпечення відкритого доступу до суспільно необхідної інформації у сфері земельних відносин. З цією метою було створено єдиний державний веб-портал відкритих даних та відкрито доступ до низки державних реєстрів. У цьому порталі в категорії земля основними розпорядниками відкритих даних визначено Держгеокадастр та Міністерство юстиції України. За Держгеокадастром законодавчо закріплено зобов'язання оприлюднювати у форматі відкритих даних низку відомостей. Поряд із тим, дослідження виявило відсутність повного переліку відкритих даних в рубриці земля, які мають бути оприлюднені, деякі з них можна знайти в інших рубриках. Аналіз сайту Держгеокадастру підтверджує актуальність удосконалення роботи з оприлюднення повного переліку відкритих даних у цій сфері, а також забезпечення повноти цієї інформації та зручності доступу до неї.

До основних здобутків України щодо забезпечення відкритості у сфері земельних відносин можна віднести моніторинг земельних відносин як інноваційний інструмент для комплексного аналізу стану та розвитку цих відносин, а також для підтримки прийняття обґрунтованих рішень у цій галузі. За офіційними повідомленнями уряду, Україна першою у світі на законодавчому рівні затвердила моніторинг земельних відносин. Моніторинг земельних відносин є одним із основних засобів забезпечення підзвітності публічного управління у цій сфері. Підтримуємо думку експертів про необхідність запровадження на рівні районів та областей постійно діючої автоматизованої системи моніторингу земельних відносин в Україні.

Також, підтверджується важливість розвитку національної інфраструктури геопросторових даних. Основними завданнями цієї системи є: задоволення потреб суспільства в усіх видах географічної інформації; підвищення якості управлінських рішень органів публічної влади у сфері земельних відносин на основі ефективного використання геопросторових

даних, геоінформаційних технологій; інтегрування в глобальну і європейську інфраструктуру геопросторових даних.

Аналіз офіційних матеріалів виявив певні загрози маніпулювання та зловживання поняттям «відкритості» в звітах, нормативно-правових актах, сайтах органів публічної влади та неповну відповідність стану справ очікуванням до відкритості інформації, її доступності та повноти. Відповідно існує потреба недопущення обмеження відкритості у сфері земельних відносин оприлюдненням лише «відкритих даних» без запровадження інших форм забезпечення прозорості та підзвітності. Важливим у цьому аспекті є активне залучення інститутів громадянського суспільства до експертизи рішень із земельних питань, моніторингу діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування щодо регулювання відносин у цій сфері.

5. У Дніпропетровській області функціонує Головне управління Держгеокадастру, в області розташовано 26 територіальних органів, підпорядкованих цьому управлінню. Аналіз структури Держгеокадастру та його територіальних органів дає змогу відзначити активний розвиток інституційного забезпечення державного управління у цій сфері та концентрацію значного обсягу функцій в мережі цих органів влади. Повноваження територіальних управлінь Держгеокадастру містять значну частину питань, пов'язаних з корупційними ризиками, оскільки вони беруть участь у визначенні нормативно-технічних документів, наданні адміністративних послуг, ведені земельного кадастру, державній реєстрації земельних ділянок, розпорядженні землями, нагляді та моніторингу у цій сфері. Мова йде про значний адміністративний вплив на більшість питань, пов'язаних з набуттям та реалізацією прав на землю. Відповідно існує ризик поглиблення централізації системи державного управління у сфері земельних відносин та монополізації ролі у перерозподілі державних та комунальних земель.

У структурі Головного управління Держгеокадастру Дніпропетровської області функціонує Сектор запобігання та виявлення корупції. Основними заходами реалізації антикорупційної політики, які здійснює Сектор є:

моніторинг дотримання законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності працівників Головного управління; проведення методичної та роз'яснювальної роботи із застосування законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів; виконання антикорупційної програми; участь у тренінгах, семінарах, організація проведення тренінгів, семінарів з питань антикорупційної політики.

Основними засобами регламентації процедур щодо запобігання корупції в Головному управлінні є методичні рекомендації, роз'яснення, методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади. Отже, ключовими питаннями антикорупційних дій є врегулювання конфлікту інтересів, робота з деклараціями, методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності цих органів влади, рекомендації щодо підготовки антикорупційних програм.

Результати дослідження свідчать про необхідність подальшого поглиблення децентралізації земельних відносин та посилення реальної ролі місцевого самоврядування у вирішенні земельних питань. Досягнення успіхів в забезпеченні реального зниження рівня корупції в сфері земельних відносин нерозривно пов'язано з адміністративно-територіальною реформою, реформою місцевого самоврядування. Особливе значення має реформа публічної служби та формування в органах управління у сфері земельних ресурсів корпусу професійних, чесних, відповідальних службовців.

Аналіз діяльності Головного управління Держгеокадастру Дніпропетровської області дає змогу визначити наступні напрями зниження корупційних ризиків в управлінні земельними ресурсами на регіональному рівні:

- удосконалення практики внутрішнього аудиту як важливого інструмента зниження корупційних ризиків (подолання таких недоліків як недостовірне документування результатів внутрішнього аудиту, складання викривлених висновків та надання штучних аудиторських рекомендацій);

- підвищення дієвості антикорупційних програм, які розробляються територіальними органами Держгеокадастру, зокрема, що стосується

приділення більшої уваги питанню формування у працівників добросовісної поведінки, нетерпимого ставлення до корупції, запровадженню внутрішніх відомчих кодексів поведінки;

– розширення напрямів залучення громадськості до формування та реалізації відомчої політики Держгеокадастру щодо протидії корупції; на сучасному етапі це переважно громадське обговорення проектів нормативно-правових актів, яке має незначну активність громадськості, передусім, через брак інформації щодо цього; перспективним є залучення громадськості до оцінки корупційних ризиків в діяльності територіальних органів Держгеокадастру й надання пропозицій щодо виявлення корупційних ризиків, залучення споживачів публічних послуг до оцінки рівня корупції в питаннях, пов'язаних з отриманням таких послуг та до проектування електронних послуг;

– забезпечення чіткості адміністративних процедур на основі стандартизації процесів реалізації основних функцій у сфері земельних відносин, розмежування повноважень і відповідальності; подолання ситуацій несумісності функцій, які створюють можливості для корупційних дій (видача ліцензій та контроль за діяльністю); удосконалення механізму надання адміністративних послуг, зокрема такої адміністративної послуги як державна реєстрація земельної ділянки, що надається державними кадастровими реєстраторами територіальних органів Держгеокадастру, що потребує зниження рівня суб'єктивності, тлумачення державним кадастровим реєстратором на свій розсуд підстав для формування земельної ділянки та виникнення прав на неї;

– оновлення адміністративних процесів в мережі Держгеокадастру на основі розширення переліку електронних (безконтактних) послуг та поглиблення цифровізації земельних відносин;

– підвищення компетентності службовців щодо проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності територіальних органів Держгеокадастру та розробки відомчих антикорупційних програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюшенко І. Антикоруptionна діяльність Верховної Ради України в земельній сфері: історичний вимір (1990 – 2000-і роки) / І. Артюшенко. – Режим доступу : <http://inb.dnsgb.com.ua/2018-4/02.pdf>.
2. Артюшенко І. А. Верховна Рада України, як інституційний чинник держави в антикорупційній діяльності: історичний аспект (1990 – 2000-і роки) / І. А. Артюшенко // Вісник аграрної історії. – 2018. – Вип. 25 – 26. – С. 152 – 159. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vai_2018_25-26_23.
3. Бойко А. О. Теоретичні основи та принципи державної політики у сфері земельних відносин в Україні / А. О. Бойко // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 16. – С. 114 – 122. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2018/24.pdf.
4. Болдуєв М. В. Державне регулювання земельних відносин / М. В. Болдуєв. // Державне будівництво. – 2007. – № 1 (2). – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-2/doc/2/03.pdf>.
5. Бондарчук Н. В. Злочини у сфері земельних правовідносин / Н. В. Бондарчук, С. М. Козел // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 1. – С. 164 – 166, с. 166. – Режим доступу : http://pap.in.ua/1_2016/48.pdf.
6. Бородіна О. Європейська практика регулювання земельних відносин: загрози та виклики / О. Бородіна, В. Яровий // ZN,UA. – Вип. 13 – 19 липня 2019. – Режим доступу : https://dt.ua/macrolevel/yevropeyska-praktika-regulyuvannya-zemelnih-vidnosin-zagrozi-ta-vikliki-283559_.html.
7. Васильєв С. В. Земельна реформа в Україні: аналіз результатів і перспективи / С. В. Васильєв // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету: Науково-теоретичний та науково-практичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 152 – 155.
8. Воронежський К. В. Напрямки вдосконалення антикорупційного законодавства України в контексті зарубіжного досвіду визначення корупційних явищ / К. В. Воронежський // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія.

Соціологія. Право. – 2016. – Вип. 1/2 (29/30). – Режим доступу : <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/119134>.

9. Гиренко І. Щодо деяких питань еволюції державного контролю у сфері земельних ресурсів України / І. Гиренко, Ю. Макаренко // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – Київ. Серія юридичні науки. – 2017. – № 4. – С. 12 – 18. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjiu_2017_4_4.

10. Державні інститути землеустрою, 24.04.2019. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/derzhavni-instytuty-zemleustroi/>.

11. Державні топографо-геодезичні підприємства, 11.06.2019. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/derzhavni-topografo-geodezychni-pidpryiemstva/>.

12. Держгеокадастр. Кадастр та реєстрація, 17.07.2019. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/icat/kadastr-i-reiestratsiia/>.

13. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2014 р. № 255. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/255-2014-%D0%BF>.

14. Добросесність публічної служби. Протидія корупції. Альтернативний звіт. Центр політико-правових реформ. 26 березня 2017. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/ua/news/20872047-2.2.-dobrochesnist-publichnoyi-slugebi>.

15. Дрозд О. Ю. Безконтактні адміністративні послуги Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру: питання теорії та практики : монографія / О. Ю. Дрозд, О. В. Левченко. – Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – 200 с.

16. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. : у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. – К., 2017. Частина 5 : Інструменти електронного урядування та електронної демократії у запобіганні корупції в органах публічної влади / [Ю. Б. Пігарєв, І. С. Куспляк, В. М. Дрешпак]. – Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. – 58 с.

17. Електронні послуги Держгеокадастру. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/icat/tsnapu/>.

18. Електронні сервіси. Держгеокадастр. – Режим доступу : <https://e.land.gov.ua/services>.
19. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства й сільських територій в Україні на 2015 – 2020 роки : проект (неофіційний текст). – Режим доступу : <https://ips.ligazakon.net/document/view/NT1978>.
20. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. Земля. 2 набори даних. Розпорядники : Міністерство юстиції України. – Режим доступу : <https://data.gov.ua/group/b1d65afc-6c7f-4472-a5c0-0727141538b8?organization=ministerstvo-iustytisiyi-ukrayiny>.
21. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. Земля. 3 набори даних. Розпорядники : Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. – Режим доступу : <https://data.gov.ua/group/b1d65afc-6c7f-4472-a5c0-0727141538b8?organization=derzhavna-sluzhba-ukrayiny-z-pytan-heodeziyi-kartohrafiyi-ta-kadastru>.
22. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. Пошукові набори даних за групами. – Режим доступу : <http://data.gov.ua/>.
23. Запобігання і протидія корупції. Головне управління Держгеокадастру Дніпропетровської області. – Режим доступу : <http://dniproperetrovska.land.gov.ua/icat/zapobihannia-proiavam-koruptsii/>.
24. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров, С. О. Кравченко та ін. ; за ред. А. М. Михненка. – 3-є вид., доп. і перероб. – Київ : НАДУ, – 2012. – 529 с.
25. Захарчук О. З. Запобігання корупції в органах місцевого самоврядування // Актуальні проблеми політики. – 2015. – № 55. – С. 253 – 259.
26. Зведений Стратегічний план діяльності з внутрішнього аудиту у системі Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру на 2019 – 2021 роки : затверджено головою Держгеокадастру від 15 лютого 2019 р. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/doc.pdf>.
27. Звіт про результати проведення громадського обговорення проекту Антикорупційної програми Державної служби України з питань геодезії,

картографії та кадастру на 2019 – 2020 роки. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/zvit-pro-rezultaty-provedennia-hromadskoho-obhovorennia-proektu-antykoriupsiinoi-prohramy-derzhavnoi-sluzhby-ukrainy-z-pytan-heodezii-kartohrafii-ta-kadastru-na-2019-2020-roky/>.

28. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

29. Земельний фонд України станом на 1 січня 2016 року та динаміка його змін у порівнянні з даними на 1 січня 2015 року. Держгеокадастр. Статистика, 01.02.2019. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/statystyka/>, 19.07.2019.

30. Інформаційно-ресурсний центр «Реформування земельних відносин в Україні», Корупція і управління земельними ресурсами / Paul VANDERMOLEN та Arbind TULADHAR, Нідерланди. – Київ, 2010. – 88 с.

31. Інформація про виконання антикорупційної програми Держгеокадастру на 2019 – 2020 роки (за перше півріччя 2019 року). – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/informatsiia-pro-vykonannia-antykoriupsiinoi-prohramy-derzhheokadastru-na-2019-2020-roky-za-pershe-pivrichchia-2019-roku/>.

32. Калиніченко Ю. Концептуальні засади правового регулювання земельних відносин / Ю. Калиніченко, В. Сай // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – 2014. – Вип. 1. – С. 62 – 66. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/sdgn_2014_1_16.

33. Ковальчук А. Економічний потенціал відкритих даних для України / А. Ковальчук, В. Ханжин, Я. Кудлатський. Київська школа економіки. TAPAS, 2018. – Режим доступу : <http://tapas.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/1524641131.pdf>.

34. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. : із змінами. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

35. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 220 с.

36. Кохан В. П. Стан розвитку електронних адміністративних послуг: Огляд впровадження на державному рівні / В. П. Кохан, Т. П. Єгорова-Луценко // Право та інноваційне суспільство. – 2018. – № 2 (11). – С. 37 – 48. – Режим доступу : http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Kokhan_Egorova-Lutcenko11.pdf.

37. Кравченко Т. А. Особливості формування комплексного механізму протидії корупції в органах місцевого самоврядування в Україні // Держава та регіони. Сер. Держ. упр. – 2012. – № 2. – С. 164 – 168.

38. Кубальський В. Н. Кримінально-правові проблеми протидії корупції у системі органів місцевого самоврядування / В. Н. Кубальський, О. О. Бойко // Держава і право. – 2018. – Вип. 82. – С. 213 – 222.

39. Мартин А. Г. Корумпованість земельних відносин в Україні: причини і шляхи їх подолання / А. Г. Мартин // Землеустрій і кадастр. – 2014. – № 2. – С. 33 – 48. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zik_2014_2_6.

40. Мартин А. Ліквідація державних органів земельних ресурсів як середньострокове завдання децентралізації в Україні / А. Мартин // Землевпорядний вісник – 2018. – № 9. – Режим доступу : <http://zemvisnuk.com.ua/news/diskus-ine-pitannya>.

41. Мельник А. Г. Поняття та сутність регулювання земельних відносин / А. Г. Мельник // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Вип. 682. Правознавство. – С. 91 – 95.

42. Методичні рекомендації щодо надання доступу нотаріусам до Державного земельного кадастру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2016/10/metrec1-2.pdf>.

43. Методичні рекомендації щодо підготовки антикорупційних програм органів влади: рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 19 січня 2017 р. № 31. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0031884-17>.

44. Моніторинг земельних відносин в Україні: 2016 – 2017. Статистичний щорічник. Підготовлено за підтримки програми Світового Банку

та ЕС «Підтримка прозорого управління земельними ресурсами в Україні», 20 вересня 2018 р., 168 с. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>.

45. Невмержицький О. І. Надання адміністративних послуг у сфері земельних відносин в умовах реалізації сервісної функції держави / О. І. Невмержицький // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2017. – Вип. 2 (18). – Режим доступу : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-02\(18\)/10.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-02(18)/10.pdf).

46. Опис ідентифікованих корупційних ризиків у діяльності Держгеокадастру. Додаток 1 до звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Держгеокадастру : наказ Держгеокадастру Про затвердження Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Держгеокадастру від 27 березня 2019 р. № 94. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/nakaz-derzhheokadastru-vid-27-03-2019-94-pro-zatverdzhennia-zvitu-za-rezultatamy-otsinky-koruptsiinykh-ryzykiv-u-diialnosti-derzhheokadastru/>.

47. Пархоменко-Куцевіл О. І. Досвід формування антикорупційних інституцій у Фінляндії: досвід для України / О. І. Пархоменко-Куцевіл // Юридичний науковий журнал. - 2019. – № 3. – С. 150 – 153.

48. Перелік нормативно-правових документів, методичних рекомендацій для використання у роботі уповноважених підрозділів (осіб), 08.09.2017. – Режим доступу : <http://dniproperetrovska.land.gov.ua/info/perelik-normatyvno-pravovykh-dokumentiv-metodychnykh-rekomendatsii-dlia-vykorystannia-u-roboti-upovnovazhenykh-pidrozdiliv-osib/>.

49. Питання Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 910-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249552874>.

50. План заходів Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області з виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної

стратегії) на 2017 рік. – Режим доступу : <http://dnipropeetrovska.land.gov.ua/info/plan-zakhodiv-holovnoho-upravlinnia-derzhheokadastru-u-dnipropeetrovskii-oblasti-z-vykonannia-derzhavnoi-prohramy-shchodo-realizatsii-zasad-derzhavnoi-antikoruptsiinoi-polityky-v-ukraini-antikoruptsii/>.

51. Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF>.

52. Порядок організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами у Головному управлінні Держгеокадастру у Дніпропетровській області, 07.09.2017. – Режим доступу : <http://dnipropeetrovska.land.gov.ua/info/poriadok-orhanizatsii-roboty-iz-povidomlenniamy-pro-koruptsiu-vnesenymy-vykrivachamy-u-holovnomu-upravlinni-derzhheokadastru-u-dnipropeetrovskii-oblasti-2/>.

53. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про адміністративну процедуру» від 28 грудня 2018 р. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65307.

54. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання корупції у сфері земельних відносин» від 2 лютого 2015 р. № 1906. Комітет з питань аграрної політики та земельних відносин. Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53777.

55. Про адміністративну процедуру : проект закону України від 28 грудня 2018 р. № 9456. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65307.

56. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних : закон України від 9 квітня 2015 р. № 319-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/31919/ed20150409>.

57. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення прозорості у сфері відносин власності з метою запобігання корупції : закон України від 14 липня 2015 р. № 597-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597-19>.

58. Про державний земельний кадастр : закон України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>.

59. Про запобігання корупції : закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

60. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки : закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

61. Про затвердження Антикорупційної програми Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру на 2019 – 2020 роки : наказ Держгеокадастру від 22 квітня 2019 р. № 120. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/nakaz-derzhheokadastru-vid-22-04-2019-120-pro-zatverdzhennia-antykoruptsiinoi-prohramy-derzhavnoi-sluzhby-ukrainy-z-pytan-heodezii-kartohrafii-ta-kadastru-na-2019-2020-roky/>.

62. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>.

63. Про затвердження Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Держгеокадастру : наказ Держгеокадастру від 27 березня 2019 р. № 94. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/nakaz-derzhheokadastru-vid-27-03-2019-94-pro-zatverdzhennia-zvitu-za-rezultatamy-otsinky-koruptsiinykh-ryzykiv-u-diialnosti-derzhheokadastru/>.

64. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 2 грудня 2016 р. № 126. – Режим доступу : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16>.

65. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/835-2015п>.

66. Про затвердження положень про територіальні органи Держгеокадастру : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 29 вересня 2016 р. № 333. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1391-16>.

67. Про затвердження Порядку нормативної грошової оцінки земель населених пунктів : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 листопада 2016 р. № 489. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1647-16>.

68. Про заходи щодо посилення протидії корупції у сфері земельних відносин: рішення Колегії державного агентства земельних ресурсів України від 29 травня 2014 р. № 1/4. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr1-4821-14>.

69. Про національну інфраструктуру геопросторових даних : проект Закону України від 23 січня 2018 р. № 7523. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63373.

70. Про реалізацію пілотного проекту щодо проведення моніторингу земельних відносин та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 639. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/639-2017-%D0%BF>.

71. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-р>.

72. Проніна О. В. Механізми протидії виникненню корупції в системі органів з питань геодезії, картографії та кадастру в Україні / О. В. Проніна // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2018. – № 2. – Режим доступу : http://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/27.pdf.

73. Редіх Е. Гадання на кадастровій «гуші» – про рік роботи Держгеокадастру. Гаряча агрополітика. 27 липня 2017 р. – Режим доступу : <https://agropolit.com/spetsproekty/312-gadannya-na-kadastroviy-guschi--pro-rik-roboti-derjgeokadastru>.

74. Роженюк О. О. Генезис державного контролю за використанням та охороною земель у незалежній Україні / О. О. Роженюк // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. – № 1. – С. 82 – 87.

75. Ситник Л. С. Можливості використання європейського досвіду протидії корупції в Україні / Л. С. Ситник // Економіка і організація управління. – 2016. – № 2 (22). – С. 174 – 180.

76. Структура апарату Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. Держгеокадастр, 13.05.2019. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/strukturni-pidrozdily-tsentralnoho-aparatu/>.

77. Таблиця оцінених корупційних ризиків та заходів щодо їх усунення. Додаток 2 до звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Держгеокадастру : наказ Держгеокадастру Про затвердження Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Держгеокадастру від 27 березня 2019 р. № 94. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/nakaz-derzhheokadastru-vid-27-03-2019-94-pro-zatverdzhennia-zvitu-za-rezultatamy-otsinky-koruptsiinykh-ryzykiv-u-diialnosti-derzhheokadastru/>.

78. Територіальні органи Держгеокадастру. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/terytorialni-orhany-derzhheokadastru/>.

79. Територіальні органи Держгеокадастру. Дніпропетровська область. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/dnipropetrovska-oblast/>.

80. Територіальні органи земельних ресурсів. Головне управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області. – Режим доступу : <http://dnipropetrovska.land.gov.ua/info/terytorialni-orhany-zemelnykh-resursiv/>.

81. Україна першою у світі законодавчо закріпила моніторинг земельних відносин. Укрінформ, 9 жовтня 2018 р. – Режим доступу :

<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2555031-ukraina-persou-u-sviti-zakonodavco-zakripila-monitoring-zemelnih-vidnosin.html>.

82. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014 – 2018 рр. – Дніпро : Середняк Т. К., 2018. – 85 с.

83. Уряд схвалив постанову щодо упорядкування роботи Єдиного державного порталу відкритих даних. Асоціація міст України, 1 грудня 2016 р. – Режим доступу : <https://www.auc.org.ua/novyna/uryad-shvalyv-postanovu-shchodouporядkuvannya-roboty-yedynogo-derzhavnogo-portalu-vidkrytyh>.

84. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018 – 2020 роки». Урядовий портал. Національне агентство з питань запобігання корупції, опубліковано 25 квітня 2018 р. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupciynnu-strategiyu-na-2018-2020-roki>.

85. Хвесик Ю. М. Формування механізмів інституціонального забезпечення сталого землекористування: зарубіжний досвід / Ю. М. Хвесик // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2008. - С. 347 - 340. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12028/18-Khvesyk.pdf?sequence=1>.

86. Центр державного земельного кадастру 20.12.2018. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/tsentr-derzhavnoho-zemelnoho-kadastru/>.

87. Шарий Г. І. Інституційне забезпечення розвитку земельних відносин в аграрному секторі / Г. І. Шарий, В. В. Тимошевський // Економіка та суспільство. – 2017. – № 8. – С. 502 – 509. – Режим доступу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/86.pdf.

88. Шкуропат О. В. Міжнародний досвід антикорупційної політики / О. В. Шкуропат // Науковий вісник Академії муніципального управління : Серія «Управління». – 2014. – Вип. 1. – С. 356 – 369. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2014_1_46.

89. Шкуропат О. Досвід країн Європейського Союзу в державному управлінні земельними відносинами / О. Шкуропат // Державне управління та

місцеве самоврядування. – 2013. – № 3 (18). – С 187 – 197. – Режим доступу : [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2013/2013_03\(18\)/24.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2013/2013_03(18)/24.pdf).

90. Шкуропат О. В. Запобігання та протидія корупції в сфері земельних відносин [Електронний ресурс] / О. В. Шкуропат // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 9. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_9_15.

91. Які землі сільськогосподарського призначення можна продавати? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zem.com.ua/50-statti/202-yaki-zemli-silskogospodarskogo-priznachennya-mozhna-prodavati>.